

RIIGIKOGU

IV koosseis.

VI istungjärk.

130. koosolek.

26. märtsil 1931.

Sisu:

1. Päevakorra muutmine.
2. Teatamine komisjoni antud seaduseelnõust.
3. Eesti ja Läti sadamates minimaalsete sadamamaksude võtmise kohta käiva konventsiooni kinnitamise seadus — I lugemisel.
4. Eesti Vabariigi kulude ja tulude eelarve 1931./1932. aastaks — I lugemisel.
5. ja 7. Läbirääkimised Põllutöominister A. Jürman'i erakorralise teadaande puhul.
6. Järgmise koosoleku määramine.
7. Sisupunkt 5. järg.

Koosoleku avab teine abiesimees R. Penno kell 10.20 min.

Sekretäri kohal sekretär A. Schulbach.

1. Päevakorra muutmine.

Välisminister J. Tõnisson'i ettepanekul paigutatakse 2. päevakorrapunkt — Eesti ja Läti sadamates minimaalsete sadamamaksude võtmise kohta käiva konventsiooni kinnitamise seadus — I lugemisel — 1. punktiks.

2. Teatamine komisjoni antud seaduseelnõust.

Sekretär: Riigikogu juhatus andis:

1. avarii ja dispashi seaduse üldkomisjoni.

3. Eesti ja Läti sadamates minimaalsete sadamamaksude võtmise kohta käiva konventsiooni kinnitamise seadus — I lugemisel.

Rahaasjanduse komisjoni aruandja J. Jaanis'e puudumisel aruandja ülesannetes komisjoni esimees J. Soots.

Aruandja J. Soots: Kuna Eesti ja Läti vahel on maksuma pandud põhimõte, et nad peavad püüdma, et nende kaubandus enam ehk vähem käiks ühesuguste tollide alla ja areneks ühesugustes tingimustes, siis on juba aastat 1½ tagasi üles tõstetud küsimus, et sadamamaksud Eestis ja Lätis oleksid enam-vähem ühtlustatud. Vastavad komisjonid on leidnud, et

seada on võimalik teataval määral läbi viia. Kuna enne oli Lätis ja Eestis kaupade kategooriatesse jagamine mitmesse kategooriasse, nimelt oli Eestis 3 kategooriat, Lätis 5, siis jõuti Lätiga kokkuleppele, et kaubad jagatakse 5 kategooriasse. Samuti jõuti kokkuleppele kaupade tariifide küsimustes. Selle tulemuseks on konventsioon, mis peaks 1. aprillist maksuma hakama. Rahaasjanduse komisjon on selle läbi vaadanud ja heaks kiitnud, siis teen ettepaneku.

seaduseelnõu I lugemisel vastu võtta.

Seaduseelnõu võetakse vastu I lugemisel kolmepäevalise vaheajata I ja II lugemise vahel.

4. Eesti Vabariigi kulude ja tulude eelarve 1931./1932. aastaks — I lugemisel.

Rahaasjanduse komisjoni laiendatud koosseisu aruandja O. Suursöö t.

Kaasaruandjad:

Riigikogu ja Riigikontrolli eelarve alal — M. Laarmann.

Riigivanema ja riigikantselei eelarve alal — A. Johnson.

Hariduse- ja sotsiaalministeeriumi eelarve alal — L. Johnson.

Kaitseministeeriumi eelarve alal — J. Fuks.

Kohtu- ja siseministeeriumi eelarve alal — J. Soots.

Majanduseministeeriumi eelarve alal — R. Kuris.

Põllutöoministeeriumi eelarve alal — M. Martinson.

Teedeministeeriumi eelarve alal — B. Eilmann.

Välisministeeriumi eelarve alal — A. Anderkopp.

Majanduseminister M. Pung: Austatud Riigikogu liikmed! Aeg-ajalt on valitsemas majanduslikus elus rasked momendid. Need momendid on tuttavad majandusliku kriisi nimetuse all. Selleks on teatavad perioodid olemas. Need perioodid on väga mitmesugused, nimelt tekivad kriisid harilikult 4—11 aasta järele, mis-aja jooksul majanduslik kriis kordub. Juba ülemineva aasta teisel poolel näeme praeguse kriisi ajajärgu kätte jõudnud olema.

Praeguse kriisi ajajärk on üks raske-
matest, mis viimaste aastate jooksul
olnud, ning avaldab iseäranis rasket mõju
maade ja riikide majanduseelu nähtuste
peale. Kriisi tundemärgid hakkasid enam-
vähem ilmsiks tulema 1929. aastal ja aval-
dusid neissamades nähtustes, mis ikka
kriisi nähtused on. Kaupade üleprodukt-
sioon, sellele mittevastav nõudmine kau-
pade järele, nõudmise vähenemine ja kau-
pade pakkumise suurenemine, — see teki-
tab niisuguse vahekorra, mille tagajärjel
suur hindade langemine on. Ühtlasi varie-
sevad kokku mitmesugused ettevõtted,
varisevad kokku selle tagajärjel pangad,
ja börsidel langevad paberite hinnad.
Kõik need nähtused, nagu harilikult kriisi
ajal, tulid ilmsiks ka viimase kriisi juures,
ja ei ole praegu veel mitte võimalik näha,
et üldine majanduslik kriis oma lõpustaa-
diumini oleks jõudnud. Kõige sügavam
ja raskem langemise tempo oli läinud
aasta jooksul, eriti teisel poolel. Nüüd on
küll märgata, et see kriisi tempo enam nii
pinev ei ole, kui möödunud aasta teisel
poolel. See tempo on läinud aeglasemaks,
vaiksemaks. Ei või öelda seda, et kriis
oleks juba kõige sügavamale tasapinnale
jõudnud. On küll märgata paranemise
tundemärke, aga sagedasti need tunde-
märgid osutuvad ekslikkudeks. On hin-
dade paranemist märgata ühel ja teisel
alal, kuid see ei ole mitte püsiv olnud, ja
sagedasti järgneb väikesemate hindade
tõusule jälle nende langemine. Nii kestab
praegu kriisi seisukord edasi, nii et mitte
ei või öelda, kas oleme kriisi kõige süga-
vamale tasapinnale jõudnud, või kestab
kriisi süvenemine veel edasi. Loomulikult
on meie majanduslik kriis üleilmliku
majandusliku kriisiga ühenduses, sest et
meie oleme ühenduses majandusliku läbi-
käimise tõttu teiste riikidega ja maadega,
ja kui on raskused majanduslikus elus
teistes maades, siis loomulikult on nad ka
meil. Mineva aasta algusel ei olnud veel
arvata, et meil need kriisinähted erilisel
raskeks võiksid kujuneda. Meil olid head
lootused põllumajandusliku saagi peale, ja
need lootused lõppude-lõpuks läksid ka
täide, ja sellepärast üleilmliku kriisi taga-
järjed meil mineva aasta algusel ei näi-
danud nii ruttu veel seda mõju, kui Öhtu-
Euroopa maades. Meie juures võis arva-
misele tulla, et meie oma majandusliku
kriisi nähetest kergemini üle saame, seda
enam, nagu ütlesin, et meil põllumajan-
duse saagile head väljavaated olid. Aga
juba kevade lõpupoole kriisi mõjuavaldu-
sed tulid ikka rohkem ja rohkem ilmsiks
välisturgudel ja ka meil, ja sellepärast
tekkis ärevus kõigepealt just põllumajan-
duslikkudes ringkondades selle üle, kuidas
kriisinähetest üle saada. Siiski ei olnud
see ärevus algusel väga suur, sest oli loo-

tus, et kui põllumajanduse saak hea saab,
siis selle realiseerimisel head tagajärjed
võivad olla, eriti põllumajanduse suhtes.
Lootus oli kriisist võimalikult kergemini
üle saada, ja tõesti, kui viimaseid statisti-
lisi andmeid vaatame, siis leiame sealt, et
saagilootused läksid täide ja on minevase
aasta põllumajanduse saak niivõrt hea
olnud, nagu seda mitmete aastate jooksul
enam ei ole olnud. Ühes hea saagiga kas-
vas ka teravilja kasvupind. See kasvu-
pind suurenes umbes 45 tuhande aakri
võrra. See näitab seda, et suuremat rõhku
oli pandud teravilja kasvatamise peale,
kui eelmisel aastal. Mis puutub saagianni
kohta põllumajanduses, siis peab ütleva,
et see oli erakordselt hea. Rukki- ja nisu-
saak oli 91 tuhat tonni rohkem, kui eelmi-
sel aastal. Rukist saime 80 tuhat tonni ja
nisu 11 tuhat tonni rohkem. Kui rukist
saadi 1929. a. 146 tuhat tonni, siis saadi
seda läinud aastal 226 tuhat tonni. Nisu-
saak oli proportsionaalselt veel suurem.
1929. a. saadi nisu 11 tuhat tonni, 1930. a.
21 tuhat tonni. Nii oli ligemalt 2 korda
nisusaak tõusnud. Kui arvata rukki kes-
mine saak 1924.—1928. a. 100 peale, siis
oleks protsentuaalselt rukkisaak tõusnud
51% võrra. Sarnast saagi suurenemist
põllumajanduses oli arvata ette, sest see
selgus juba kevadel, nii et meeolu põllu-
majanduse ringkondades alguses ei olnud
paha.

Mis puutub söödateraviljasse, nimelt:
oder, kaer ja segavili, siis oli selle saak
läinud aastal täiesti rahuloldav — iseära-
nis kaera ja segavilja saak. Nii oli sööda-
teravilja saak mineval aastal 25 tuhande
tonni võrra suurem kui eelmisel aastal.

Suurem oli ka kartulisaak, nimelt 110
tuhande tonni võrra.

Mis linasaagisse puutub, siis oli see
rahuloldav nii kiu kui ka seemne suhtes.
Tagasiminekut näitas ainult heinasaak.
Viimaste statistiliste andmete järgi on
heinasaak tagasi läinud üle 40 tuhande
tonni.

Mis puutub loomapidamisesse põllu-
majanduses, siis on teada, et võrdlemisi
väga suurt osa talundite tuludes mängib
loomapidamise saaduste ära kasutamine.
Sellel alal ei või mitte öelda, et mineval
aastal Eesti iseäralisi edusamme teinud
oleks. Mis puutub hobustesse ja lammastesse,
siis on nende arv vähenenud, on
aga tõusnud küll veiste ja sigade arv, kuid
mitte väga palju. Mis iseäranis sigadesse
puutub, siis vaatamata sellele, et nende
kasvatamist on õhutatud, siiski ei ole
nende arv niipalju tõusnud, kui see vast
soovitav oleks olnud.

Mis puutub aga piimakarja, siis kui ka
lehmade arv mitte suurt tõusu ei näita,
siiski näitab üks asjaolu tähelepanu väärt
olema ja nimelt see, et iseäranis piima-

toodang on suurel viisil viimase kaheksa aasta jooksul tõusnud ja on tõusnud peaaegu kahekordseks. Arvatavasti laseb see end seletada seega, et meie tõukarja parandamiseks on edusamme tehtud, võib-olla et ka teised põhjused on, mina selles asjas spetsialist ei ole. Igatahes see on rõõmustav nähtus, ja kuidas ka turu konjunktuur edaspidi ei ole, see ala saab siiski meie põllumajanduses suurt osa mängima.

Nagu tähendasin, võib mineva-aastase põllumajandusliku saagi täiesti rahuloldavaks tunnustada, ja kõige lootuserikkamalt astusid põllumehed teise aasta sisse. Kuid aasta jooksul, mis põllumajanduse saaduste hindadesse puutub, tekkis seal hoopis teistsugune seisukord, vastupidi sellele, mis aasta alguses võis arvata. Kui meie vaatame põllumajanduse saaduste hindasid, võtame näiteks Inglismaa, siis leiame, et nende saaduste hinnad on 1930. aasta jooksul Inglismaal langenud järgmisel määral: nisul 56%, kaeral 21%, peekonil 41%, võil 21%, lihal 40%. Veel suuremat langust näitasid aga teraviljahinnad Ameerikas. Chikago turul langes rukkiahind 104 cnt. pealt 38 peale bushelilt, see on ligemalt $\frac{3}{4}$ kaotas seal rukis oma hinnast aasta jooksul. Ja et seda hindade langust ei ole mitte ainult põllumajanduse saaduste juures näha, vaid ka koloniaal- ja paljude teiste kaupade alal, siis peab ütleva, et sarnane hindade langus võib majanduslikus elus katastroofi sünnitada. Samuti langes ka meil põllumajanduse saaduste indeks. Kui see indeks oli 1929. aastal 106, siis läinud oktoobrikuus oli see juba 75, seega oli indeks 31 punkti langenud ehk ligikaudu sama protsendi. Muidugi indeks näitab keskmist hinda, aga ühel või teisel juhtumisel indeksihinnad ei näita, kuidas hinnad kujunevad faktilises elus. Riigivalitsus oli meil asetatud iseäranis raskesse seisukorda. Saak oli küll põllumajanduses hea, aga hinnad olid niivõrt langenud, et saaduste hind ei tasu kogu produktsiooni kulusid. Oli vaja mingeid abinõusid leida, et kuidagimoodi põllumajanduse seisukorda parandada ja mingeid kaitseabinõusid tarvitusele võtta. Nagu Riigikogu liikmed väga hästi mäletavad olid läinud kevadel selle üle mitmesugused nõupidamised, ja arvamiste lahkumineku olid suured, kuid lõpuks otsustas Riigikogu teravilja kaitseabinõuks seada rukkimonopoli. Seda ei või täielikult monopoliks nimetada, aga et riigil on ainuõigus rukkioistu ja -müügi peale, siis see nimetus ei lähe palju mööda tema mõttest. Teravilja kaitseeaduse põhjal teostati siis ka rukkimonopol ja katsuti appi tulla rukkikasvatajaile ses mõttes, et nende tootmiskulusid rukkioistu kaudu riigi poolt tasuda.

Mis puutub põllumajanduse artiklite

kaitseabinõudesse, siis võivad need olla kaheksugused. Esiteks niisugused abinõud, mis kaitsevad sarnaseid põllumajanduse-saadusi, mida meilt välja veetakse, ja teiseks abinõud, mis tulevad tarvitusele võtta nende kaupade suhtes, mis meile sisse tuuakse. Mis puutub viimaste kaupade osasse, nimelt neisse, mis meile sisse tuuakse, siis on selge, et nende artiklite kaitse meil palju kergem ja lihtsam on, kui nende artiklite kaitse, mida meilt välja veetakse. Nende artiklite hulgas, mida meile sisse veetakse, on peaaesjalikult rukis ja nisu, ja siin oli kergem leida kaitseabinõusid, mis pidid abiks olema selleks, et põllumajanduse seisukorda parandada.

Mis puutub aga neisse artiklitesse, mida meie välja veame, siis on kaitseabinõud, mis meie võimuses, väga piiratud.

Mis puutub rukkikaitse, siis, nagu juba tähendasin, monopoli teostamisega sai see enam-vähem korraldatud. Kuidas see monopol oma ülesandeid täidab, see on küsimus, mis lõplikult veel vastatud ei või saada. Nisu ja odra kaitseabinõu leiti selles, et neile toll peale pandi, ja kui reaalseid tagajärgi nisu suhtes toll ei andnud, siis oli see seletatav suure hinnalangusega, mis välisturul nisu pealt märgata oli. Ükski toll sel korral ei aidanud mitte, ja sellepärast tuli praegusel valitsusel, nagu Riigikogu mäletab, lisaabinõusid selles suhtes tarvitusele võtta. Pean ütleva, et mis teravilja produtseerijate kaitseks tarvis peaks minema, selle kohta lähevad vaated väga lahku. Ka selles mõttes ei ole selgust veel olemas, kuivõrt teraviljakasvatamine ülepea arenema saab. Nimelt on selles suhtes isesugused tegurid maksivad, millega teravilja saatuse küsimus seotud, ja need tegurid lühidalt öeldes oleksid umbes järgmised: 1) on märgata seda, et viimasel ajal teravilja kasvupind suureneb, 2) on märgata seda, et kunstväetisainete tarvitamine ka suureneb. Leitakse isesorti väetisained, ja nende tarvitamine suurendab teravilja produktsiooni. Siis edasi põlluhärimiseks tehniliste abinõude täiendamine saab ka oma mõju avaldama. Peale selle on veel üks nähe, mis väärrib tähelepanu, ja see on, et teravilja tarvitamine võrreldes teiste toiduainete tarvitamisega väheneb. Seda on statistiliste andmete järgi selgeks tehtud. Olgugi et see protsentuaalne vähenemine iseenesest väga suur ei ole, kuid see tendents näib selge olema. Kui teravilja kaitse küsimus edaspidi päevakorraale kerrib, siis loomulikult nende teguritega tuleb meil arvestada.

Mis puutub meil teostatavasse rukkimonopoli, siis, nagu ma juba ühes eelmises kõnelemises tähendasin, ei või arvata, et see oleks lõplik teravilja kaitse küsimuse lahendamine. See on erakorraline

abinõu ja muidugi kui sarnasel, on temal teatud puudused. Esimene puudus seisab selles, et rukkiostu operatsiooni teostamisel monopoli kaudu kannab riik täieliku riisiko, aga oma riisiko katteks ei saa tulu. Seisukord on monopoli juures nii, et tulu võtta sarnase operatsiooni pealt, mis on mõeldud selleks, et otsekohest abi anda põllupidajatele, ei ole riigil võimalik. Aga siiski mingit tulu, vähemalt kulude ja kahjude katet peaks riik sellest saama. Juhuks, kui see seadus ja seisukord maksma jäävad, peaks see operatsioon iseenesest mingit kulude ja kahjude katet andma, sest meie ei või edaspidi meie riiklikus elus ja majapidamises nii talitada, et kõik riisiko ja kulud, mis teatud tehingutega ja operatsioonidega ühenduses, peaks riik kandma, kuna kasu ainult elanikud saaksid. Meil ei ole sagedasti seda põhimõtet silmas peetud. Aga ükskord peaksime täielikule kindlale veendumisele selles asjas jõudma, et riik ei või igal ajal ja kõiki kahjusid oma kanda võtta ja riisikot kanda, mis äriliste tehingutega ühenduses, vaid teatud kahjude katmise fond peaks selleks olema, kui mitte küll suur, aga ta peaks siiski olema.

Teiseks puuduseks monopolil võime arvata seda, et kõik rukkioomanikud ei saa riigi poolt makstavat kõrget hinda. Seda saavad ainult need, kes ennast üles andnud. Kes ei ole ennast üles andnud, või on lasknud tähtaja mööda, jäävad välja, samuti ka need, kes ei ole selgeks teinud, et nad ise rukist kasvatavad. Need jäävad kaupapakkujate hulgast välja ja ei saa rukki eest sama hinda, mis nende naabrid sama kauba eest saavad.

Kolmandaks on monopolil see puudus, et rukkioomanik peab selle rukki ära andma mitte siis, kui ta arvab heaks seda müüa, vaid siis, kui valitsus arvab seda heaks osta. Nimelt ei ole rahvamajanduses mitte soovivat, et teatavaid tehinguid kontsentreeritakse teatava momendi peale. Äriline elu on liikuv, ja kaubaomanik müüb kauba ära, kui talle raha tarvis on, või kui selleks on saanud moment. Kui teatav moment müügiks kindlaks tehakse, siis võib-olla ei ole temal seda raha tarvis, ja kui ta siis selle raha saab, kulutab ta selle raha mõneks mitte hädatarvilikuks otstarbeks ära, ja kui hädavajalik moment käes, siis ei ole seda raha enam.

Nagu ütlesin, ei ole teravilja kaitse küsimus lõplikult otsustatud, ja tuleb see küsimus vist tulevikus käsitamisele. See ei ole mitte kerge küsimus, ja et ta täiesti lõplikult lahendatud saaks mitmekümne aasta peale seda võimalik teha ei ole. Aga üks teatav kindel kuju peaks sellele kaitsele muretsetama. Kas Riigikogu ja valitsus jäävad selle kaitsekorra juurde või luuakse midagi muud, ei ole teada, selge

on, et teatava aja jooksul põllumajandusele kaitset andma peab. (V a h e l h ü ü e.) Nii et edaspidi selles asjas tuleks läbirääkimisi ja arupärimisi korraldada. Mis selles asjas parem on, see on muidugi subjektiivne arvamine. Ühed arvavad nii, teised teisiti, ja keegi ei või öelda, et tema arvamine absoluutne tõde on. Inimeste arvamised lähevad lahku abinõude kohta, mis teravilja kaitset puudutavad, ning selle üle tuleb mõtteid vahetada. Kui lühidalt minu isiklikku arvamist selles tahetakse kuulda võtta, siis arvan ma, et võibolla oleks võimalik seda küsimust lahendada umbes sel viisil, et teatav toll saaks määratud rukkile, ja ühtlasi teatav kontingent kindlaks määratud, mis määral rukist teatava aja jooksul riik lubab sisse vedada. Kui need kaks tegurit teineteisega kombineerida, siis võibolla leidub tee, millega võibolla oleks riik riisiko eest garanteeritud ja oleks ühtlasi ka põllumajanduse saaduste produktent teataval viisil kindlustatud. Ma ei taha öelda, et see oleks absoluut õige lahendamisviis, seda tuleb veel kaaluda, aga arvan, et sel alusel võib see küsimus lahendamist leida.

Mis puutub väljaveetavate põllumajanduse artiklite kaitseks, siis, nagu tähendasin ennemalt, ei ole siin laialisi võimalusi meie valitsusel olemas, et seda kaitset nii efektselt teostada, kui see sisseveetavate artiklite juures võimalik, ja siin on see abi ja kaitse, mida riik suudab anda, kaunis väike. See, mida riik on suutnud teha, on väljaveo organiseerimine valitsuse kaasabil, on soliidsematele ettevõtetele antud väljaveolad, kaupade väljaveoks on maksuma pandud väljaveo kontroll ja kaudsete abinõudega soodustatud väljavedu. Peale selle on nõu antud ka selles asjas, kuidas turgusid leida välismaal. Ja lõpuks, mis reaalsemat abi kujutab, on see, et mõne kauba peale on eksportpreemia sisse seatud. See oleks lühidalt põllumajanduse seisukord.

Kui meie tööstuse seisukorra juurde pöörame, siis peame ka siin konstateerima seda nähtust, et ka tööstuses mineva-aastane ajajärk kujunes raskemaks ajajärguks. Kui veel 1929. a. tööstuse nettotoodang ei langenud alla endiste aastate nettotoodangust, siis näeme seda möödunud aastal, et nettotoodang tööstuses suuremat langemise tendentsi näitas. Mineva aasta toodangu kohta ei ole mul andmeid, aga kui võtta mõõdupuuks meie tööliste arvu, siis näeme, et meie tööstustes tööliste arv vähenes läinud aasta jooksul 1.700 inimese võrra, kõige rohkem tekstiil- ja puutööstuses. On aga siiski ka niisuguseid ettevõtteid, kus tööliste arv on suurenenud, kuid neid ei ole väga palju, nii et üldiselt tööliste arv on vähenenud. Üht-

lasi tuleb ka seda märkida meie suur-tööstuse ettevõtete kohta, et nende arv on vähenenud, ja nimelt 14 suurtööstuse ettevõtte võrra.

Erilisi lootusi on pandud ja paneme meie põlevkivitööstusele. Kuid siin pean konstateerima möödunud aasta kohta seda, et põlevkivitoodangus on tagasimineku märgata. See tagasimineku ei ole kuigi suur, aga ta siiski on. Selle juures on veel tähele panna, et põlevkivitoodang on suuremal määral vähenenud just riiklikkudes kaevandustes, kuna erakaevandustes on see toodang tublisti suurenenud. Samasuguses proportsioonis on ka tooreõli toodang — riiklikkudes tööstustes vähenenud, aga eratööstustes suurenenud. Nii on siin teatav tendents välja selgunud: nähtavasti meil areneb erapõlevkivitööstus niivõrt, et ta lähemas tulevikus võib jätta varju riikliku põlevkivitööstuse. Ja kui lähemal ajal asuvad töösse aktsiaselts „Kiviõli“ ja „Goldfields Limited“, siis on selge, et erakaevanduste põlevkivitööstus õige suurt edu saab näitama. Ei ole veel täiesti selge, kui võrd see tööstus ennast ära tasub, sest selle kohta lõplikke andmeid veel ei ole, sest praegu on ikka veel katsetamise ajajärk. Kuigi see tööstus juba teatavalt tagajärgesid on andnud, siiski ei ole kindlad majanduslikud väljavaated sellel tööstusel veel mitte lõplikult selgunud.

Kui meie tööstuseettevõtete raske seisukorra põhjuste juurde tuleme siis leiame, et need põhjused on esiteks üldised ja teiseks on meie erioludest tingitud, niiöelda kohalikud põhjused. Nagu siin juba seletatud, on üks üldistest põhjustest see, et kaubad langesid oma hindades väga suuresti, ja ühes sellega oli halb konjunktuur välisurgudel, ja nimelt nendel aladel, kust tööstus välja vedas oma saadusi, on märgata, et nende väljavedu on vähenenud. Siis, mis eriti raskesse olukorda seab meie tööstuse ja mis üldiselt maailma turgude raskesse seisukorda asetamise põhjuseks on, on see, mida tollimüürideks kutsutakse. Ma pean ütleva, et tollimüürid iseenesest kui niisugused ei ole mitte halvad, nagu sagedasti seda kujutatakse, vaid kõige raskem ja kõige desorganiseerivam moment on siin see, et need tollimüürid ei ole püsivad, vaid sagedasti on need täna nii ja homme teisiti, ning just tollide sagedane muutmine, eriti aga äkiline muutmine, mida võime näha kõikides Euroopa riikides, desorganiseerib tööstust mitte üksi meil, vaid terves Euroopas igalpool. Iseäranis see muutlik tollipoliitika raskendab tööstuse seisukorda lõpmata. Siin peab ütleva, et tollide korraldamises meie ei ole mitte iseseisvad, vaid meie oleneme selles küsimuses ära kõikide teiste, mitte ainult Euroopa vaid

ka teiste maailma riikide majandusepoliitika ja siin tahes-tahtmata peame meie seda niiöelda tollimängu kaasa tegema. Meie ei pääse sellest mööda, sest kui ühes või teises riigis tollisid muudetakse, oleme olude sunnil ka oma vastuabinõusid käsitlemisele võtnud.

Mis puutub kohalistesse põhjustesse meie tööstuse raskuste suhtes, siis on need enam-vähem üldiselt teada, nii et ma ainult lühidalt tahan selle kohta öelda mõne sõna. On teada asjaolu, et meie ettevõtetele on liiga suured kapitalid investeeritud. Kui välisuru konjunktuur iseäranis hea on, siis need ettevõtted, mis liigsete võlgadega koormatud, võivad omaga välja tulla. Aga kui on tagasimineku tööstuses, ei suuda nad välisuruga võistelda, siis on kitsikus käes. Teiseks põhjuseks on see, et meie tööstus ei suuda oma sisseadeid ja masinaid nii kiiresti uuendada, kui välisurgudele produtseerimiseks tarvis on, ja see halvab meie tööstuse saaduste seisukorda ning vähendab nende võistlusevõimet.

Kolmandaks võib nimetada, et meil on rasked krediidiolud. Meie krediit ei ole mitte ainult kallis, vaid ta on ka ebastabiilne. Meil ei ole kindlat rahaturgu, mille kohta võiks öelda, et kui ka kallist protsenti nõus ollakse maksuma, siis ikkagi raha on võimalik saada, kui selleks head kindlustused anda on. Aga seda ei või meie öelda, et ka siis laenu saab. Kuigi on kõige paremad reaalkväärtused olemas, ei saa sagedasti krediiti, olgugi et kõrgeid protsente maksetaks. Öhtu-Euroopa tsentraalpankades on sarnane seisukord tekkinud, et seal võib krediite saada 1½—5%-di vastu. See protsent, mis Öhtu-Euroopa tsentraalpankades võetakse, on niivõrd väikene, mida meie oma juures uneski ette kujutada ei saa. Sellepärast on meie ettevõtted raskesse seisukorda asetatud, et neil suur protsent, kuni 12% aastas, maksta on.

Siin tuleb veel tähelepanu juhtida ühele asjaolule, ja see on nimelt, nagu ma juba ütlesin, meie tööstuseettevõtete ülekoormatus võlgadega. Kui meie vähegi lehitseme neid bilansse, mis Riigi Teatajas avaldatakse tööstuseettevõtete poolt, mis töötavad aktsiaseltsidena, siis leiame ühe huvitava nähtuse. Kui aktsiaseltsil on põhikapital, ütleme üks miljon krooni, siis leiame sealt sagedasti seda, et tema võlad, nimelt üldvõlad kokku, ületavad tema kapitali nelja-, viie- ehk kuuekordselt. Niisugust nähtust ei tohiks olla tööstuseettevõtetes. See on liigne ülekoormatus võlgadega. Meie ettevõtete omakapital, võrreldes võlakapitaliga, on liiga väike. Kui teie võrdlete väljamaa aktsiaseltside omakapitali ja võlakapitali, siis leiame, et see vahekord kuskil nii suur ei

ole kui meil. Ja kui see vahekord võlgade ja omakapitali vahel nii suureks jääb, kui meie juures see normaalne nähtus on, siis on siit loomulik tagajärg see, et sarnased ettevõtted kaua tegutseda ei suuda. Need ettevõtted peavad ükskord kokku varisema, kui mitte iseäranis soodne konjunktuur neid välja ei päästa. Meil asutatakse ettevõtteid väga kergemeelselt, ja kui asutatakse ettevõte, siis kõigepealt pannakse kõige suuremaid lootusi selle peale, kuidas pankadest raha saada. Ei arvestata selle asjaoluga, kuidas selle võlasumma ükskord ära tasuda saab. Ja nagu ma seletasin, kui niisugused vahekorrad tekivad võõraskapitali ja omakapitali vahel, siis sarnased ettevõtted varem või hiljem peavad kokku varisema.

Siis on veel üks põhjus see, et meil on tööstuses ebaterve konkurents tekkinud. See on selles mõttes olemas, et tekib sagedasti konkurents-ettevõtteid sarnastele ettevõtetele, mis juba tegutsevad ja mis hädavaevalt ise omaga välja tulevad. Selle ebaterve võistluse vastu abinõusid leida pole kerge. Kui ka kontsessiooni süsteem siin maksuma panna, siis on sellel süsteemil ka teatavad varjuküljed olemas. Sellepärast absoluutset kontsessiooni süsteemi tööstuseetevõtete kohta maksuma panna ei ole soovitatav. Teatavat kitsendamist tööstuseetevõtete asutamiseks tuleb kahtlemata edaspidi otsima hakata, sest kui sel viisil, nagu nüüd kestab tööstuseetevõtete asutamine, kui see praeguses tempos edasi läheb, siis seisukord läheb meil raskemaks ja raskemaks. Tööstuse kaitseks on teatavad tollid. Tolle on mitmel korral tarvitusele võetud, ja ükski valitsus ei saa meil teisiti teha kui seda, et tollikaitse tuleb tööstuse jaoks tarvitusele võtta. Siin pean aga ütleva, et kaitsemisega tollide abil ei või liialdada. Sest kui meie teatavate artiklite peale paneksime kas keelutollid või nii kõrged tollid, mis takistavad kaupade sissevedu, siis ei anna see meie sisetööstusele kasu, vaid sisemine konkurents võib selle kasu hävitada. Teisest küljest võib aga toodukite väärtus langeda. Peab tähendama, et töösturid peavad silmas pidama seda, et tollid võivad ükskord muutuda, ja seks ajaks, kui tollid muutuvad, peaksid nad ennast ette valmistama. Kui see moment tuleb, siis peaksid nad valmis olema selleks, et see ei tuleks siis neile ootamata. Ma ei taha öelda, et neid muudatusi praegune valitsus teeb, võibolla teeb seda tulevane valitsus, aga kord see moment võib tulla ja siis võib see meie tööstusele väga raskeks osutada. Sellepärast peaksid meie töösturid oma tööstusi asutama võimalikult sarnasesse seisukorda, et nad võrdlemisi väheste kuludega saaksid

produtseerida. Seda esiteks. Teiseks oleks vaja krediite odavamaks teha. Aga, mu härrad, see probleem ei ole nii kerge, nagu mitmetele paistab. Siin on arvatud, et on vaja maksuma panna seadus ja määrata kindlaks protsendid, ja asi on korras. Seaduslike abinõudega krediidiolusid korraldada ei ole võimalik, seda on iga maa praktika näidanud. Saab võibolla aegajalt peale suruda, et krediidi protsent madalamaks läheb. Kui elu kindlamaks läheb, läheb ka krediit odavamaks, ja seeläbi saab tööstus soodsamasse seisukorda seatud.

Mis puutub meie sisekaubandusse siis siin ei ole ilmsiks tulnud läinud aasta jooksul katastroofilisi nähteid. Lähikäigud on suuresti vähenenud. Raskesse olukorda on ka sisekaubandus asetatud, ja ühes seega üks kui teine firma kannatanud ja nii mõnigi oma ukseid sulgenud. Aga isesuguseid ärevaid tundemärke ei ole, ja kui see raske aeg mööda läheb, võib sisekaubandus kergesti paraneda.

Transpordi alal võib rõõmsavat nähtust ära märkida, ja nimelt seda, et meie kaubalaevastik on möödunud aastal suurenenud 18 tuhande brutto-register-tonni võrra. Vaatamata sellele, et prahihinnad langenud umbes 25%, on tonnaashi arv tõusnud, ja arvatavasti on sellel tegevusealal tulevikus väljavaated olemas.

Mis puutub tööliste seisukorda siis iseäralikke paranemise tundemärke nende elustandardis näha ei ole, aga niipalju kui statistilised andmed näitavad, — kuivõrt need õiged on, seda on raske konstateerida, — et palgaolud tööliste suurtööstuses teatavat tõusu näitavad. Nimelt statistika näitab, et 32,1 sendi pealt töötunni tasu on tõusnud 32,6 sendi peale. . . (V a h e l h ü ü e.) läinud aasta jooksul.

Mis puutub põllutöölise palkadesse, siis statistiliste andmete järgi olevat need veidi langenud. Kui aga arvesse võtame, et ka väärtused langenud, siis võib öelda, et tööliste reaalpalk ei ole vähenenud läinud aastal.

Ma luban endale paari sõnaga peatuda meie rahanduse seisukorra juures. Mis üldse meie rahaturu seisukorda puutub, siis isesuguseid nähteid läinud aasta jooksul ei ole olnud. Kui aktsiapankade ja tähtsamate ühispankade hoiusummad näitasid tõusu umbes 6 miljoni krooni võrra, siis seda hoiusummade tõusu ei tule selle arvele panna, et meil tõusev tendents oleks majanduslikus elus, vaid just ümberpöörduvalt, meil ei ole vabade kapitalidega praegu ettevõtlikkuse mõttes midagi peale hakata, ja nähtavasti on need niisugused surnud summad, mida pankades hoitakse. Seda on ka välismaal, Euroopa riikides, näha. Vaatamata sellele, et seal

pankades hoisummad tõusevad, kannatab majanduseelu siiski raske kriisi all. Nii siis hoisummade tõus pankades ei näita veel, et pangaasjandus meil oleks tähtsaid edusamme teinud.

Meie pangaasjanduses on väga raskeks küsimuseks see, mida ma juba puudutasin, kuidas korraldada krediidiolusid. Meil on panku viimasel ajal tekkinud väga palju. Suurematest pankadest on paljud juba oma ukсед sulgenud, selle asemel on tekkinud palju ühispanku, ning siin on teatud üleproduktiooni märgata. Suure konkurentsi tõttu, mis pankade vahel olemas, on nad sunnitud klientide juurdeõmbamiseks maksma suurendatud protsenti. Kui võtame keskmise protsendi, mis suured pangad maksavad hoisummade pealt, siis teeb see välja 6,57, väikesed pangad maksavad aga hoisummade pealt 7,87% aastas. Nagu näha, on see protsent, mis pangad maksavad hoisummade pealt, võrdlemisi väga suur. Kui hoisummade pealt niisugune suur protsent makstakse, siis kuigi pangad võtaksid vaheprotsenti 3—4, siis on nad sunnitud seda kui kõige vähema vaheprotsendiga tegema selleks, et oma kulusid katta.

Nii on asetatud meie rahandus sarnasusse seisukorda: Eesti Pank diskonteerib vekslid 7%-ga, seal kõrval väikene pank maksab hoisummade pealt ütleme 10%, siis tuleb välja, et on kasulik diskonteerida vekslid Eesti Pangas ja raha mahutada väikesemasse panku, kus 10% saab. Sagedasti on seatud küsimus nii, et Eesti Pank peaks oma protsenti alandama. Siin on kaks varjukülge. Esiteks see, mis ma juba nimetasin ja teiseks, kui Eesti Pank oma protsendi liiga alla viib, siis võibolla tekib niisugune olukord, et Eesti Panga krediitid saavad immobiilseks. Väga raske on panku juhtida liiga odavate protsentidevõtmisega, tuleb pidada sammu nende protsentidega, mis teistele pankadele maksetakse. Pangal on raske võidelda voolu vastu, mis selles seisab, et klientide poolt püütakse nende laenusummasid immobiilseks muuta. Laenuprotsendi allaviimine on ühenduses mitte ühe küsimusega, vaid mitmega, ja nii lihtsalt seda läbi viia ei saa, nagu sagedasti arvatakse. Tingimata on aga tarvis abinõusid tarvitusele võtta mitte ükski panga protsendite allaviimise ja üldse majanduseelu konsolideerimise suhtes, vaid ka nende juriidiliste aluste kindlustamise suhtes, mille peal meie majanduslik elu seisab. Siin peab ütlema, et meie kohtud tegutsevad küll hästi ja korralikult, aga meie seadused, niipalju kui nad reguleerivad majandust, on vananenud, ja meie peame tunnistama, et üldine

tsiviilseadus, mis annab aluse majanduslikule tegevusele, ei ole senini veel uuel kujul maksma pandud, ja on kahju, et see maksmapanemine nii pikale venib. See on suur puudus meie majanduslikus elus.

Vaatamata sellele, et Eesti Pank, kui eraaktsiapank, tegutseb erilise põhikirja alusel, kuid ligemas kontaktis riigivalitusega, tuleb teda vaadelda eriti, seda enam, et kõigi pangategelaste silmad on selle panga poole sihitud. Ka Eesti Panga staatuses peegeldub see üldine tagasiminev majanduseelu konjunktuur, mis meil kõigil teistel aladel märgata. Mis puutub Eesti Panga raudvarasse, see on ta katevarasse, siis see näitab samuti, kui teistes majandusealades märgata, tagasiminekut. Kui see katevara summa oli 1928. a. lõpul 31,5 miljonit krooni, siis oli ta mineva aasta lõpul 23 miljonit krooni. See on võrdlemisi suur katevara summa lange mine. See ei tähenda aga veel mitte seda, et katevara protsent iseenesest oleks langenud nii suures ulatuses. Katevara protsent nii suures ulatuses ei langenud, sest katevara kohta on isesugune arvestus. Kui vastaval aastal oli katevara protsent 52,5, siis oli mineval aastal see 48,5. Umbes 4 punkti oli see katevara protsent langenud. Kuigi katevara iseenesest Eesti Pangas on langenud, siis ei näita see veel mitte seda, et panga seisukord iseenesest oleks halvenenud, sest katevara protsenti arvestatakse mitte katevara summaga kui niisugusega, vaid katesumma vahekorra alusel panga kohustuste, liikvelolevate rahamärkide ja jooksvate arvete vastu. Kui vaatame pangatähtede summat, mis panga poolt liikvele lastud, siis näeme ka siin selle summa langemist. 1928. a. lõpul oli liikvel 36 miljonit krooni, mineva aasta lõpul 32 miljonit krooni. Suuremat vähenemist näitasid jooksvad arved: 1928. a. oli jooksvad arvel 23 miljonit, mineva aasta lõpul 15 miljonit. Langemine katevara protsendi suhtes ei ole nii suur, kui nende summade suhtes, mille alusel see katevara protsent välja arvestatakse.

On veel sagedasti öeldud seda, et Eesti Panga tähtede summa on vähenenud, ja selleläbi on meil ka majanduslik kriis teataval määral suurenenud. Teoreetiliselt oleks see iseenesest õige: mida vähem rahamärke liikvel, seda vähem on raha tsirkulatsioon, ja seda vähem on äriline läbikäik. Praegusest olukorrast ei saa aga öelda, et rahamärkide vähenemine iseenesest meil oleks aidanud kriisi süvendada. Meie peame silmas pidama, et rahamärkide tarvidus tsirkulatsioonis oleneb ära mitte ükski rahamärkide summast, vaid ühtlasi ka kaupade hindadest, mis turule ilmuvad. Kui kaupade hinnad on suure-

mad, on rohkem rahamärke tarvis, on kaupade hinnad väikesemad, on vähem rahamärke tarvis. Et meil kaupade hinnad suurel viisil langenud, siis ei ole see tsirkulatsiooni kokkutõmbamine, mis Eesti Panga poolt tehti möödunud aastal, põhjuseks sellele, et nende summa kokkutõmbamine oleks kaasa aidanud kriisi süvenemisele. Teisestküljest ei või öelda, et rahamärkide summa vähendamine ning kaupade hinna kõikumine ikka ja alati mõjutaksid tsirkulatsiooni tegutsemist, vaid siin avaldavad mõju ka teised momendid ja nimelt — kuivõrt kiirelt liiguvad need rahamärgid tegelikus ärilises elus. sest ringvoolus olev raha täidab oma ülesannet mitte ainult selles mõttes, et ta teatava hinna mõõdupuuks on, vaid ka selles mõttes, kui mitu korda ta suudab teatava aja jooksul tehinguid läbi teha, ja mida suuremas ja kiiremas tempos rahamärgid liiguvad, seda kergem näib olema majanduslik elu. Nüüd on aga kriisi tõttu tekkinud niisugune olukord, et meie rahamärkide liikumise kiirus ei ole mitte tõusnud. Rahal ei ole liikumist, sest et ei ole ettevõtlikkust, ei ole ettevõtete asutamise tungi, ei ole püüdu, et luua uusi ettevõtteid, sel põhjusel, et ei ole turgid. Sellepärast näib kitsikus rahamärkide puuduse alal suurem olema, kui see tõeliselt on, sest raha liikumise kiirus on takistatud.

Tahaksin veel ainult lühidalt puudutada meie väliskaubanduse seisukorda. Aeg on palju edasi läinud, teen seda õige lühidalt. Siin on samane tendents märgatav, mis meie üldises majanduslikus elus on. Nimelt on läbikäik meie väliskaubanduses aasta-aastalt vähenenud. Kui 1928. aastal oli läbikäik väliskaubanduses 280 miljonit krooni, siis oli mineva-aastane läbikäik 195 miljonit krooni. Läbikäik mõlemas osas, nii sisseveos kui ka väljaveos, on vähenenud, kuid on tähelepanuväärt selle poolest, et kogu poolest võrreldes mineva-aastane läbikäik ei ole, võrreldes ülemineva-aastasega, langenud rohkem kui ainult 5.000 tonni võrra väljaveo alal. Tahane sellega öelda seda, et niipea kui hindade konjunktuur peaks välisturgudel paranema, ja kui saame sama kvantumi välja vedada, siis meie seisukord võiks otsekohe paraneda.

Mineval aastal oli väikene passiivsus meie kaubabilansis, nimelt 2 miljonit krooni. Selle küsimuse juures peatun selles mõttes, et meil on teatavas mõttes avaldatud arvamisi, nagu ei oleks kaubabilansi passiivsusel tähtsust. Pean niisugused arvamisid kategooriliselt tagasi tõrjuma. Minu arusaamise järgi ei luba meie majanduslik elu seda, et passiivsus võiks kaubabilansis olla, sest meie maksu-

bilanss ei ole niivõrt soodne, et see kaubabilansi passiivsuse kinni kataks. Meil ei ole erilisi salaseid ressursse, mis tuleksid väljamaalt ühel või teisel teel, ilma et meie neid teaksime, ja mis suudaksid katta meie kaubabilansi defitsiidi. Sellepärast peaks olema iga valitsuse ülesanne meie väliskaubanduse reguleerimisel see, et passiivsust meie kaubabilansis ei oleks. Kui peaks olema tarvis kunstlikke abinõusid tarvitusele võtta selleks, et passiivsust ära hoida, siis tuleb seda teha, sest iga rohkem välja saadetud rahamärk raskendab meie sisemist rahalist seisukorda ja halvab tsentraalpanga, see on Eesti Panga seisukorda, sest tema valuutatagavarad ei saaks suurenedagi niivõrt, kuivõrt see tarvis on.

Mis puutub sisseveosse, siis on see teravilja alal suurenenud. Rukki ja nisu sissevedu on suurenenud, kuna vähenenud on otrade, kaerte, nisujahu ja riisi sissevedu. Suurenenud on sissevedu ka suhkru ja tubaka alal.

Mis puutub väljaveosse, siis on välja veetud rohkem kui eelmisel aastal võid, kanamune ja tselluloosi. Vähem on välja veetud vineeri, toolipõhju ja lina. Vaatamata sellele, et võid on rohkem välja veetud kui eelmisel aastal, on võid pealt vähem saadud raha 4 miljonit krooni.

Ka teiste väljaveetud kaupade pealt on palju vähem saadud hindade languse tõttu. Liha pealt on saadud vähem 1.300.000 krooni, puusaaduste pealt 5.200.000 krooni, linasaaduste pealt 4.500.000 krooni, puuvillase riide pealt 2.200.000 krooni. Need on suured augud, mis tekkinud meie väliskaubanduse läbikäigus kaubahindade languse tõttu.

Mis puutub meie riigi majapidamisesse siis ei saa ma lähemalt peatuma siin sellepärast, et tema seisukord on Riigikogu rahaasjanduse komisjoni kaudu lähemalt teatavaks saanud, ja teiseks sellepärast, et detailsemad andmed ses suhtes saab esitada eelarve üldaruandja. Siiski tahan mõne asjaolu peale tähelepanu juhtida. Mis puutub meie eelarve bilanssisse, siis ka siin näeme meie tagasiminekut. Kui oli eelarve 1929./30. a. peale ligemale 98 miljonit krooni, ja 1930./31. a. peale 92 miljonit, siis on tänavaaastane eelarve ümmarguselt 85 miljonit krooni, ilma rukkimonopoli summasid arvestamata, sest need on läbiminevad summad.

Kokkutõmbamine riigi majapidamises on ka siin silmnähtav.

Vaadeldes tulusid, mille järgi ka kulud peavad kalkuleeritud saama, näeme, et meil otsekohesed maksud annavad pea sama summa sisse, mis eelmisel aastal. Aga mis puutub kaudsetesse maksudesse ja niisugustesse maksudesse, mis võetakse tarbe- või maitseainete pealt, näiteks pii-

rituse pealt ja metsade pealt, siis näeme, et tulud nendest maksudest on vähenemas. Tempelmaks ja aktsiis kokku näitavad tänavu aastal vähenemist umbes 700.000 krooni, piiritusemonopol üksinda ligemale 2½ miljonit krooni, tulud metsadest näitavad vähenemist umbes 800.000 krooni.

Siin väärrib tähelepanu see asjaolu, et otsekohesed maksud peaaegu muutmata tulevad sisse, nende summa ei vähene. See on tähelepanu väärt selles mõttes, et otsekohesed maksud saavad sunniviisil kodaniku käest sisse võetud. Kaudsed maksud ja iseäranis need, mis on teatud tarvetega ühenduses, nagu piirituse tarvitamine ja metsade kasutamine, näitavad vähenemist ja näitavad vähenemist seepärast, et kodanikul võimalik on nende kulude tegemisest pääseda. See annab aga meile hoiatuseks märki selle kohta, et meie otsekoheste maksude alal võibolla liiga karmilt tegutseme, ja võibolla et siin tuleb korrektiivisid hakata muretsema, sest kui kodanikud tarvitavad igatpidi teesid selleks, et kaudsetest maksudest pääseda, kui nad oma konsumi vähendavad, siis nähtavasti on majanduslik elu niikihtsik, et otsekoheseid maksusid maksutakse mitte healmeel, vaid kõige raskema sunduse all. Mis puutub riigi eelarve kuludesse, siis tahtsin paar sõna öelda selle kohta. Meie näeme, et eelarve on kokku seatud 85 miljoni krooni peale, ja need summad, mis kulude katteks sisse tulevad, tulevad — riigi ettevõtetest puhaskasu näol 18 miljonit krooni ja muu osa — 67 milj. kr. — tuleb kaudsetest ja otsekohetest maksudest. Kui võtame kulude eelarve üldise summana 85 miljonit krooni, ja sellest läheks riigi ettevõtete tegutsemise jaoks 22 miljonit krooni, siis jääks teiste riiklikkude ülesannete teostamiseks 63 miljonit krooni. See viimane summa, 63 miljonit krooni, on määratud üldiste riiklikkude ülesannete teostamiseks. On huvitav tähele panna, kuidas seda summat tarvitatakse.

63 miljonist kroonist nõuab omale Hariduse- ja sotsiaalministeerium üle 16 miljoni krooni. Kaitseministeerium üle 14 miljoni krooni, kohtuministeerium 7 miljonit krooni ja võlgade korraldamiseks läheb ligi 7 miljonit krooni. Kolm ministeeriumi ja võlgade reguleerimine nõuab 45 miljonit krooni. Nii jääb järele teiste riiklikkude ülesannete teostamiseks 18 miljonit krooni. Tundub, et see vahetõde ei ole täitsa normaalne. Kuidas siin parandust leida, ei ole praegu võimalik öelda.

Kui meie seda silmas peame, et meie riigiteenijate hulk, 26.000 inimest, — kuigi need ei ole tõsiselt mõttes kõik riigiteenijad, vaid nende hulgas on ka eks-

pluateeritavates riigi ettevõtetes olevaid ametnikke ja töotajaid — kui meil 26.000 riigiteenijat on, siis leiame, et iga 43 Eesti kodaniku peale, olgu see vana või noor, mees või naine, tuleb 1 riigiteenija. Meie oludes on see liiga palju. Ja kui see summa, mille riigikassa peab maksma riigiteenijatele tasuks, ⅓ riigi eelarvest välja teeb, siis see näitab, et see päris korras ei ole. Meil on palju tehtud igasuguseid retsepte selleks, et riiklikku elu korraldada ja kindlamale alusele seada. See ei ole kerge ülesanne, seda teame meie igauks. Aga see ei ole niisugune ülesanne, mille päevast-päeva peab edasi lükkama ja mitte tõsiselt selle juurde asuma. Meie peame ükskord selle küsimuse tõsiselt arutamisele võtma. Kui meie näeme praegu, et hädasunnil peame väljaminekuid kokku tõmbama, siis ei või veel seega arvestada, et see ajutine nähe on. Meie ei tohi arvata, et kui paremad ajad tulevad, võime jälle laiutama hakata. Minu arvates niisuguseid aegu ei tule enam, kus meie laiutama võime hakata. Meie peame seega arvestama, et see seisukord, mis praegu olemas, nimelt meie rahaliste väljaminekute suhtes, maksimaalne on, ja meil tuleb selles asjas kõike jõudu pingutada, et kuidagiviisi veel meie väljaminekuid kokku tõmmata. Nii hiilgavat aega, kus meie praeguste väljaminekute piirides saaksime riigi majandust korralikult ajada, ma ette ei näe. Need asjaolud tulevad ükskord tõsiselt kaalumisele võtta. Siin ei ole praegu see moment ega koht, kus ma kindla programmiga esineksin, vaid selleks on teised asutused olemas. Meil on väga tugevad rühmategelased, kes selles asjas meile kaasa aitavad, nii et loodetavasti ükskord saab ka selles asjas midagi ära tehtud.

Ühe asjaolu peale tahtsin veel tähelepanu pöörata. Meil on kahjuks avaldatud ühel ja teisel juhtumisel arvamist, et meie majandusliku elu seisukorra parandamiseks ei ole muud midagi tarvis, kui teha väike inflatsioon. Mina tahan öelda kategooriliselt, et see valitsus, kes püüaks kuidagimoodi selle poole, et tekitada inflatsiooni, see ei ole omal kohal ja see peab päevapealt lahkuma. Iga tõsine valitsus, kes oma ülesannet tõsiselt võtab, peab kõik abinõud tarvitusele võtma, et inflatsiooni ei tuleks. Ma ei tohi öelda, et see igal tingimisel korda läheb, sest välised asjaolud võivad nii raskeks muutuda, et ka kõige tugevam valitsus inflatsiooni voolule vastu panna ei suuda. Meie püüdmine peab olema, et see ei sünniks. Meil unustatakse ära, et meie ei ole üksi sisevõlgadega koormatud, et mitte üksi meie rahaväärtus ei kannata, vaid meil on suur välisvõlg, 120 miljonit krooni, ja

seda ei saa meie oma rahamärkidega kustutada, seda peame maksma puhtas kullas. Kui inflatsioon tuleb, siis peame rohkem reaalkaartusi ära andma kui stabiilse rahakursi juures seda teha tuleks. See pärast ma tahan need kuulujutud, mis siin-seal liikumas, kategooriliselt tagasi tõrjuda, et pinda sarnasele tulevikule ei või tekitada ja niisuguseid püüdeid olla ei tohi. Meie peame kõige jõuga alal hoidma seda riiklikku ja rahvuslikku vara, mis meil olemas, ja kui peaks mingi rahaväärtuse langemine tulema, siis meie ei suuda kumbagi alles hoida, ei riiklikku ega rahvuslikku varandust. Need mõlemad lähevad ära. Ja üks ülem ülesanne on seda tsentraalasutust, mis raha tsirkuleerimist juhib ja korraldab, Eesti Panka, kindlal alusel hoida. Et Eesti Pank oleks kindlal alusel, sellele olgu esijoonel finantspoliitiline kaitse juhitud.

Ma tahaksin lõpetada ühe soovivaalduusega. Ükski valitsus, ükski riiklik kord ei või olla täiesti püsiv, kui kodanikud ei ole täie veendumusega selle riikliku korra ja majandusliku korra poolehoidjad. Meil on sagedasti niisuguseid nähteid, kus kas tehakse liiga suuri plaanisid selleks, et riiklikku elu korraldada, kuid need on täielised illusioonid. Teisestküljest on aga tähele panna ka seda, et on niisuguseid isikuid, kes tahavad liiga väikeste abinõudega Eesti elu tervendada ja parandada. Siin kuldset keskteed leida, — selles seisab riigivalitsemise kunst. Tahaksin öelda, et oleks tarvis, et meie oma mõtteväljendusi tagasihoidlikumalt kultiveeriksime, et meie rohkem kaaluksime läbi need sõnad, mis teineteise kohta ütleme, kuna see ei ole mitte ainult poliitilises mõttes tähtis. Poliitiline külg minusse praegu ei puutu, aga ebatahtlikult väljaastumised, mis ei ole põhjendatud andmetega, paratuseerivad mitte ainult poliitilist, vaid ka majanduslikku elu. Kui meie, majanduse tegelased, näeme, et ei ole lugupidamist riigikorra vastu, siis kaotab majanduslik elu oma baasi. Meie ei saa kindlad olla oma tegutsemises, täna on nii, homme võib teisiti olla. Konstantsus on esimene tingimus riigielus. Ma ei ole poliitika inimene ega taha ka selleks hakata... (V a h e l h ü ü d e d . — N a e r .) Tahtsin lõpuks öelda veel, — olen küllalt juba rääkinud — et meil oleks tarvis vähem poliitikat, kuid rohkem tõsist tööd. (V a h e l h ü ü e .) Palun lööksõnu mitte tarvitada.

Vaheaeg kl. 11.55 min. — kl. 12.18 min.

Aruandja O. Suursõõt: Lugupeetud Riigikogu liikmed! Ma pean algama umbes samaga, millega algas härra Majanduseminister, et meie elame praegu üle

rasket majandusekriisi aega, ja see ei saa kuidagi jätta oma mõju avaldamata ka meie eelarve peale. Selle kriisi või depressiooni põhjuste peale juba juhtis tähelepanu ka Majanduseminister. Need põhjused on peamiselt kaks suuremat: üleproduktioon ja allakonsumsioon. Kiire tehnika arenemisega on produktioon tõusnud enam kui tarvitusevõimalused. 1913.—1928. aastani on elanikkude arv tõusnud 10%, sama aja jooksul on aga toiduainete valmistamine kasvanud 16% ja toorainete toodang koguni — 40%. Teisestküljest on tekkinud pärast ilma sõda tunduv ostujõu vähenemine ja elanikkude tarviduste rahuldamise võime langus. Sellega on nii produktendid kui konsumendid sattunud raskustesse. Mõlemad on aga riigi eelarve, riigi tulude alal suure tähtsusega nii kaudsete kui otsesemaksude näol, nende raskused on siis ühtlasi aga ka riigi eelarve raskused. Käesolev 1931./32. aasta eelarve eelnõu on meil üks raskemaist kogu iseseisvuse ajal mitte oma summa suuruse, vaid äärmiste kokkutõmbamiste ja kärpimiste tõttu. Kuni 5 korda on üksikud ministeeriumid olnud puhastusetules, et oma kulusid sinnamaale välja viia, et neid loodetavate tuludega võiks katta.

Enne, kui meie tulude ja kulude juurde minna, tahaksin ma meie eelarve-süsteemi väheksene puudutada. Iga aasta eelarve juures on meil kerkinud üles küsimus, kas oleks võimalik meie eelarvet nettosüsteemi alusele viia. Ja käesolevas eelnõus on juba proovimiseks üks nettosüsteemiline kokkuvõtte tulnud. Kuid see on päris selge, et nettosüsteemilisest eelarvest võime alles siis täiel määral rääkida, kui niiöelda meie riikliku varanduse inventuur tehtud. Et see inventuuri tegemine võibolla veelgi tüki aega võtab, sellepärast sinnamaani ei saa puhtakujulisest nettosüsteemilisest eelarvest juttugi olla.

Ma tahaksin oma kõnes peatuda esimeses jões just tulude juures ja siis alles kulude juurde üle minna, kuigi riiklikkude eelarvete kokkuseadmisel teisiti talitatakse — esialgu kulude osa välja selgitatakse, ja siis tulude poolele asutakse.

Tulud olid meil mitmel alal tagasi läinud ja seda majandusliku depressiooni tagajärjel. Üldiselt on tulud kahanenud 6 miljoni võrra ehk 7% võrreldes 1930./31. aastaga. Kui otsesemaksudest saadud tulud enam-vähem endiseks on jäänud, millele ka härra Majanduseminister tähelepanu juhtis, siis on see kahanemine tingitud kaudsetest maksudest saadavate tulude vähenemisest. Siin on aktsiisitulud vähenenud 609.000 krooni võrra ja piiritusemonopol 2.614.000 krooni võrra. Aktsiisi alal on tubaka ja õlle pealt saadud tulud

tunduvalt tagasi läinud. Tubaka ja paberoaside tarvitamine ei ole arvuliselt väga palju langenud, küll läheb aga tarvitaaja odavamate sortide peale üle, ja see avaldab aktsiisituludele tunduvat mõju. Peale selle on meil maal osalt, eriti vanemate suitsumeeste juures, märgata üleminekut omakasvatatud tubakale, missugune üksivahe täiesti kadunud oli. Aktsiis tubakalt on langenud umbes 10% võrra, kuna õllet umbes 30% võrra. See on ka arusaadav, kui vaadelda meie õlletööstuse toodangu langemist. Kui 1923. aastal oli üldine õlletehaste toodang 118.540 hektoliitrit, siis 1930. aastal oli see kõigest 66.000 hektoliitrit, — see oleks 50%-line langus võrreldes 1923. aastaga. Selle põhjuseks on osalt üldise õlle tarvitamise vähenemine, teisest küljest aga koduõlle ja -veinide valmistamine, muidugi mõista arusaadavalt ka meie õlle võrdlemisi kõrge hind.

Mis puutub piiritusemonopolist saadud tulude vähenemisse, siis on see juba õige tunduv tüli kahanemine, nimelt 15 miljoni krooni asemel on loodetav tulu kõigest 12 miljonit 300 tuhat krooni. Selle tulu vähenemine ei mõjuta mitte üksi meie riigi eelarvet, vaid sellest paistab raskus ühele osale meie põllumajandusele, nimelt kartulikasvatusele. Piirituse alal tuleb üldise tarvitamise languse ja koduveinide valmistamise kõrval märkida eriti tunduvalt salapiirituse sissevedu, missugune arvatakse möödunud aastal olevat ulatunud 5 miljoni kraadini ehk 500 kuni 600 tuhande liitri. Sellel on muidugi peale eeltoodud pahede veel see pahe, et see nõrgestab meie maksubilanssi, ja kui võtta välispiirituse kraadi hinnaks umbes 4 senti, siis mõjub see maksubilansi nõrgestamiseks umbes 20 miljoni sendi võrra aastas. Need raskused ja pahed kohustuvad äärmisele võitlusele sellel alal. Kõigi nende raskuste juures, alkoholi ja piiritusemonopoli alal, ei saa märkimata jätta üht huvitavat asjaolu. Nimelt majandusliku raskuse ja ostujõu languse puhul kitsendavad ja tõmbavad kokku meie kodanikud oma väljaminekuid just alkoholiliste ja narkootiliste ainete alal. See on väga rõomustav nähe meie kodanikkude mõistlikust majanduse kalkulatsioonist. Seda mõistlikku majanduslikku eraalgatust peaks riik isegi kõigiti toetama ja oma ettevõtete ja majapidamistega ning neile antavate soodustustega ja eesõigustega eramajandust mitte raskendama ja hävitama. Komisjonis toodi väga õieti ette, et riik on meil kõige suurem tööstur, suurmaapidaja ja lõpuks ka suurkaupmees. Riik konkureerib ise oma kodanikkudega. Riigi ja omavalitsuste pool on mitmesugused soodustused, kuna kodanik hoopis raskemates tingimustes peab võistlema ja riigile kõrgeid maksusid maksma.

Toodi ette, et riik töösturina ja kaupmehena ei saa nii ratsionaalselt tegutseda kui eraettevõtjad, sellepärast et riigil puudub isikliku huvi moment, mis tingib äärmise pingutuse eraettevõtetelt. Võistlus riigi ja eraettevõtete vahel kutsub esile mitmesuguseid ebasoovitavaid nähteid, eriti tööstuste ebaloomuliku aktsioneerimise. Meie näeme, et ärid kuni vürtspooidideni püüavad end aktsioneerida, aktsiiselsideks muuta, et sellega paremat kaitset leida maksustamise suhtes, kui see on üksikutel kodanikkudel. Peale selle püütakse tulude näitamisesest kõrvale põigelda. Tekib äärmine hädaohtlik võistlus, lisaks pankrott ja oksjonid. Riigipankadel, kes neid ettevõtteid finantseerivad, ei jää muud üle, kui et võlgade katteks langevad ettevõtted jällegi nende kätte ja neid tuleb valitseda ning majandada. Sellega kasvab riigi majapidamine ja langeb eraettevõtlikkus. Kodanikud muutuvad riigiametnikkudeks ja pensionärideks. Teatavad riigi tööstused ja ettevõtted on tingimata vajalikud. See on näiteks maksev Teedeministeeriumi all olevate tööstuste kohta, nagu raudtee tehased, ja Kaitseministeeriumi all olevate tööstuste kohta, nagu relvade parandamise tehased. Sedasama võiks öelda vangide töö kohta, sest uus põhimõte on sel alal maksmas, et vangistus ei tohi olla üksi karistuseks, vaid peab muutuma kasvatuseks, ning kasvatuse teel vastavate kasvatuseabinõudega peab kuritegevust ja kurikalduvusi püüdma kõrvaldada. Kuid neid asutusi ei tohi riigiettevõtete näol niikaugemale lasta minna, et eraettevõtlikkus saab halvatud ja välja tõrjutud. Härra Majanduseminister tähendas, et meie riigi põlevkivitööstuses olevat toodang tagasi läinud sel ajal, kui eraettevõtetes on samal alal võrdlemisi suurt edu märgata. See võiks igatahes olla teatud tundemärgiks paranemise poole. Kui meie riigi eelarve tulude osas peegeldub vastu praegune üldine majanduslik raskus, siis ei jää sellest puutumata ka kulude osa. Selgub, et riik ei suuda juba enam neid kohustusi täita, mis omal ajal lahel käel ja heast tahtmisest oma peale võttis. Mõtlen riigiteenijate arstiabi, pensione ja nõnda edasi. On tarvis juba seadustega maksmapandud kulusid ja seadustega kindlustatud kulusid kokku tõmbama hakata. Ja siit selgub muidugi, et võibolla meie omas nooruse vaimustuses liiga kaugele läksime, ja tuleb hakata osalt tagasi tüürima ja kokku kiskuma. Majanduslik depressioon ei ole üksi Eesti omapärane ega pole tingitud meie heast või halvast majandusepolitikast, ja igasuguste raskuste kõrvaldamine ei seisa ju ka viimati meie võimuses. See võib kesta aastaid, võib-olla kestab ka aastakümneid. Kuid nende raskuste pehendamiseks ja

nendest ülesaamiseks peab valitsus kõik oma võimu ja majandusliku osavuse ära kasutama. On märgata, et senised abinõud oma saaduste kaitseks välissaaduste vastu, tollid, on muutunud praeguse kriisi puhul liiga nõrgaks tõkkeabinõuks. Meie võime näha seda meie jalanõudetollide, nisu-, rasva- ja ka teiste tollide alal. Seepärast on praeguses ilma majandusepoliitikas teatud pööret märgata ja uute abinõude otsimist, mis mõjuvat kaitset võiksid pakkuda, ja minnakse üle monopolide, erikokkulepete, kontingentide j.n.e. juurde. Meie oleme ka juba osalt sellele teele asunud, eriti kui mõelda meie Teravilja kaitseeadust. Ja tõesti sellel alal tuleb leida ka ajakohast kaitset, sest pealetung on tugev, eriti põllumajanduses, ja seda pealetungi tuleb kõigi võimalikkude abinõudega tagasi tõrjuda.

Tulude osa juures peatudes loen vajalikuks tähendada, et komisjoni ja Vabariigi Valitsuse poolt sel ajal, kui käesolev eelarve oli komisjonis, on tulude osas mõningaid muudatusi ette võetud. Nii on selgunud, et Pikalaenu ja Eesti Panga puhaskasu on suurem kui esialgu oli arvestatud, samuti ka tulu metsatööstusest. Peale selle on riigi eelarvesse võetud A liigi laenude tasumine 385.000 krooni, missugune summa läheb Tallinna tehnikumile maja ostmiseks. Samasugune summa figureerib käesolevas eelnõus ka Teravilja kaitseeaduse teostamiseks, nii on tuludesse kui kuludesse üles võetud 5 miljonit krooni.

Kulude osa juurde üle minnes pean tähendama, et siin komisjoni poolt Vabariigi Valitsuse ettepanekul suurem muudatus läbi viidud. Kulude suurenemist on riigiteenijate haigusekindlustuse alal Kr. 258.000.—, hoolekande alal 200.000 krooni, maaseltside näitelavadele antud 20.000 krooni, töölistmuusika liidule 12.000 krooni. Kogusummas kulude suurendusi umbes 500.000 krooni. Teiselt poolt on see suurendus kaetud kulude vähendamisega koosseisude vähendamise teel, siis kütte- ja valgustusekulude vähendamisega ja mõne vähema kokkuhoiu ja kulude vähendamise teel.

Üksikute asutuste ja ministeeriumide eelarvete juurde asudes tuleb tähendada, et Riigikogu eelarve oli esitatud Vabariigi Valitsuse poolt 472.909 krooni suuruses, praegu on eelnõus 469.559 krooni. Seega vähenenud 3.350 krooni võrra. Kokkuhoiu on tehtud ametisõitude alal 1930./1931. a. eelarvest on see üldiselt vähem 16.967 krooni, umbes 4%. Rahvaesindus peab siin head eeskuju näitama, ja seepärast ei saa seda kokkuhoiuprotsenti suureks lugeda, ja Riigikogu eelarvet on võimaluste piires vähenda-

tud ja siit edasi minna on ainus võimalus rahvaesinduse konstruktiivse, põhiseadusliku muutmise abil.

Riigikontrolli eelarve oli esitatud komisjonile Kr. 322.642.— suuruses. Haigusekindlustuse suurenemisel on suurenenud 3.000 krooni võrra. Praegu on Riigikontrolli eelarve Kr. 325.142.— suurune, eelmise aasta Kr. 356.437.— vastu. Seega Kr. 31.295.— vähem, ehk umbes 9%. Siin on vast veel ümberkorraldamised võimalikud, kui Riigikontroll on jõudnud oma töödega järele, mis aastate jooksul maha jäänud.

Riigivanem ja riigikantselei, mille alla kuulub ka riigi raamatukogu, arhiiv ja statistika keskbüroo, vähendati 1.114.560 krooni pealt Kr. 1.015.510.— peale, seega 99.050 krooni võrra väikesem, missugune summa jagunes teiste ministeeriumide ja asutuste peale haigusekindlustuseks. Komisjonile esitatud eelnõusse oli üldise haigusekindlustuse summamana võetud Kr. 100.000.— Nüüd on aga haigusekindlustuse summad paigutatud iga asutuse, iga ressoori juurde eraldi. Peale selle tuleb silmas pidada, et käesolevas seaduseelnõus on esindusesummadeks riigikantselei eelarvesse üle toodud Kr. 18.500.—, seega vähendati ministeeriumide esindusesummaksid vastavalt. Samuti ametisõitude summa välisriikides Kr. 25.800.— on ümber paigutatud ja koondamine ette võetud selles mõttes, et suuremaid esindamisi ja välissõituseid viia Riigivanema ja Vabariigi Valitsuse otsekohe kontrolli alla, et neid kulutusi otstarbekohaselt korraldada ja ühtlustada. Kui siin olid Välisministeeriumil, Kaitseministeeriumil ja Riigivanemal igalühel võrdlemisi suured summad esindusekuludeks... (V a h e l h ü ü e.) Riigikogu Esimehe oma on jäänud siit välja, — siis on need summad nüüd suurelt osalt riigikantselei alla paigutatud ja vastavatele ministeeriumidele vähemad summad üles jäetud.

Hariduse- ja sotsiaalministeeriumi summat on suurendatud kultuurilise toetuse alal toetusega maaseltside näitelavade korraldamiseks Kr. 20.000.— ja töölisteatrile Kr. 12.000.—, missuguseid summasid ei olnud eelarve esitamisel. Samuti on suurendatud hoolekande alal Kr. 200.000.— võrra vastavate seaduste nõuete kohaselt. Vähendusi on tehtud palkade, kütte ja mõnel muul alal. Nii et Hariduse- ja sotsiaalministeeriumi eelarve on isegi vähenenud. Nimelt oli esitatud Kr. 15.454.831.— suuruses ja on praegu 15.412.285 krooni, seega vähem 42.546 krooni. See on ministeerium, kus ümberkorraldamine meie elu-olu, rahva arvu ja majanduslikku kandejõudu aluseks võttes võiks veel mõnda kokkuhoiu anda. Sellel

alal on juba rasketest aegadest sunnitud tulnud esimesi samme astuda: õpetajate arvu kokkutõmbamine, nende ettevalmistamise ümberkorraldamine, arstiabi ja pensionide vähendamine j.n.e. Seda tööd tuleks aga jätkata, et ka sel teel meie riigi eelarve edaspidist tasakaalustamist kergetemaks teha. (V a h e l h ü ü e.) Peab.

Kaitseministeerium. Selle ministeeriumi eelarve on kogusummas jäänud endiseks, sellega vähendused ja suurendused täiesti ühesuurused. Vähendamisi on toitude, varustuse, relvastuse, sõitude, tööteenistuse tasu ja kütte arvel, kokku 30.000 krooni suuruses, ja sama summa on paigutatud haigusekindlustuse alale. Vähendamine oli võimalik ainete hinna langemise teel, mitte sel teel, nagu komisjonis püüti ühelt poolt seletada, et siis toitlustamine nõrgemale alusele peab minema, kui toitlustamise summad on vähendatud. Toitlustamise summasid oli võimalik vähendada selletõttu, nagu juba tähendasin, et ainete hinnad olid langenud, ained olid odavamaks läinud.

Kohtu- ja siseministeeriumi eelarve on suurenenud 66.679 krooni võrra võrreldes esialgselt esitatud eelarvega. See suurenemine on tingitud haigusekindlustuse summade ülevõtmisega eelarvesse. Vähendamisi on ette võetud võrdlemisi vähe, kütte, varustuse ja mõne väikesema remondisumma arvel.

Majanduseministeerium. Majanduseministeeriumi eelarve on väheste muudatuste osaliseks saanud, kuna seal oli möödunud aastal ümberkorraldus läbi viidud. Kui välja arvata teraviljakaitse kulude sissevõtmine, mis tõstis ministeeriumi kulude suurenemist, oleks peale mõningate väheste kärpimiste kasvanud selle ministeeriumi eelarve 4.921.576 kr., seega tähendab mitte täiesti see summa, mis võeti teraviljakaitse teostamise alusel sisse. Korraldajate Majanduseministeeriumi eelarve on 2 miljoni krooni võrra väikesem möödunud aasta eelarvest, kuna piiritust tellis riik 50% läinud aasta normist, sest tagavarad on õige suured ja tarvidus vähem. Selle küsimuse juures peatusin tulude osas, aga loen ka siin vajalikuks nimetada, et põllumajanduse kaitset kartulialal tuleks mõjuvalt korraldada. Muidugi on selle kaitse teostamine raskendatud, eriti juba nendel põhjustel, mida härra Majanduseminister ette tõi. Kuid ka mõned teised põhjused on siin olemas. Nimelt meie piirituseväljaveo kitsendus, õieti meie piirituseväljaveo keeld ühest küljest teatud väliskonventsiooni tagajärjel, ja teisest küljest ka meie piirituse võistlusevõimetus, võrreldes välispiiritusega oma hinna suhtes. Aga ka sisepiirituse hind on meil üleliiga kõrge, et mingitki võistlust pidada väljast

sissevoolava piirituse vastu. Siin tuleks nüüd tõesti abinõusid leida, et headel kartulisaagi aastatel põllumajandus raskustesse ei satuks.

Teedeministeerium. Teedeministeeriumi eelarve on summaliselt kõige suurem eelarve-osa. Nimelt 23.806.129 krooni. Komisjoni vähendus siin on 29.555 krooni, missugune vähendus on tingitud peamiselt koosseisude muutmisest, mingite remontalade summade kokkutõmbamisest. Peab tähendama, et liikumise alal oleme meie kümne aasta jooksul väga palju edasi jõudnud: raudteeliikumine on muutunud täpselt ja tunduvalt kiiremaks, maanteed on esimese ja osalt teise klassi teede naturaalkohustuse kaotamise ja riigi arvel teede korrashoidmise tõttu palju paranenud. Raskusi teevad muidugi meil sel alal meie kliimaatilised olud, pikk, raske ja sügav tali. Siin on parandamine seotud väga suurte kuludega, ja Vabariigi Valitsuse ülesanne on siin võimalikult palju ära teha nende väheste rahaliste ressurssidega, mis ta käsutuses on.

Uute raudteede ehitamise juures peatati komisjonis õige pikalt ja toodi ette, et need minevat liiga kalliks, nende tasuvus olevat kaheldav j.n.e. Selle küsimuse juures tuleb veel edaspidi peatada. Ainult üht tahaks siin alla kriipsutada, et on siiski võimalikuks leitud ja arvatud vähemalt neid uusi raudteid käima panna, ilma et selleks uusi ametnikke ja uusi ametkondi vaja oleks. (V a h e l h ü ü d e d.) Seda muidugi on võimalik olnud teha sel teel, et tööd on püütud võimalikult ratsionaliseerida ja ühtlasemale alusele viia. Peale selle on meil käesolevast aastast alates üleminek raudteede alal erilise uuenduse juurde, nimelt öliküttele, mis isenesest meie raudtee alal õige tunduvalt tõstab ta olukorda ning tunduvalt parandab seda nii reisijate kui liikumise suhtes. (V a h e l h ü ü d e d.) Seda küsimust seletati komisjonis kaunis täpselt, mis moodi ja kuidas.

Põllutööministeeriumi eelarve. Kuna meie põllumajandus on meie riigimajanduse alus, siis on loomulik, et selle raskused ka erilise tähelepanu osalised peavad olema, ja et põllumajanduse raskuste kõrvaldamiseks kõik abinõud tulevad tarvitusele võtta. Sellepärast on arusaadav, et rahvaesindus sellele ministeeriumile eelarve arutamisel erilist rõhku paneb, ja eelarve-komisjon pühendas sellele õige palju aega ning eelarve sai õige üksikasjalikult läbi arutatud. Üldiselt ei muutnud eelarve-komisjon Põllutööministeeriumi eelarvet palju, ja lõpusumma, nimelt 5.521.440 krooni, on suurenenud 43.128 krooni võrra. Suurendus on tingitud, nagu

juba teiste ministeeriumide juures tähendasin, arstiabisumma ülesvõtmisest. Vähendused on tehtud niisugustel aladel, nagu koosseisud, küte j.n.e.

Selle eelarve-osa juures tahaksin tähelepanu juhtida eriti meie põllumajanduse raskustele, mida ka eelarve-komisjonis puudutasin. Seal toodi ette, et meie põllumajanduse üksused on koormatud kõrgeprotsendiliste ja lühiajaliste laenudega. Missugused abinõud peaksid siis siin olema ja missugused abinõud kiiremas korras leida tuleksid? Komisjonis juhiti tähelepanu sellele, et siin abinõusid võimalik leida on, ja need võiksid olla: Esiteks üldine laenuprotsentide alandamine. Muidugi mõista võib see sündida mitte seadusenormiga, mitte sunninormiga, vaid valitsus oma võimu kaudu võib neid rahaasutusi, kes mitte loomulikult teel protsendi alandamise poole ei tüüri, sündida neid sellele teele minema. Kui üldine laenuprotsent langeb, siis tuleb see igatahes kasuks ka põllumajanduse laenudele. Teiseks võiks märkida igakülgset põllumajanduse kaitset ja toetamist. Kolmandaks tuleks suuremat rõhku ja tähelepanu pöörata välisturgude leidmisele ja parandamisele. Meie teame, et meie võiturg on halvenenud — Saksa-maa püüab takistada kõrgete tollidega, Inglismaale käivad peale oma asumaad, et ta püüaks piirata välisvõi sissevedu. Siin tulevad valitsusel kõik abinõud ära kasutada, et meie sel alal, karjamajanduse alal, raskendatud seisukorda ei satuks.

Viimati toodi komisjonis veel ette väliskrediidi võimalusi meie põllumajanduslikus elus. Muidugi on ju väliskrediidi võimalusi tulevase agraarpanga näol, kui see agraarpank ellu kutsutakse. Seal on aga peale meie riigi ja peale meie põllumajanduse veel terve rida teisi riike, kellest öeldakse, et nad veel raskemates tingimustes ja suuremas hädas on kui meie, Balti riigid. Nimelt tähendatakse, et Balkani riigid erilistes raskustes on, neid esijoones tuleks toetada. Peab igasugused võimalused selleks ära kasutama, et meie põllumajanduslikku krediiti paremale järjele viia ja seda kergemaks teha põllumajandusele. Põllumajanduses tuleks aga ka võimalikult ära kasutada laiemas ulatuses eraalgatust ja eraettevõtlikkust, et laiem põllupidajatepere saaks ise ligi tõmatud raskuste kõrvaldamiseks. Peab rohkem praktilist nõu ja abi antama. Arvatakse, et meie oma senise puhtteoreetilise, kuigi väga hea ja otstarbekohase nõuandega oleme liiga kaugele läinud. Komisjonis öeldi, et võime sellega endi põllumajandusele isegi raskusi teha, sest selle nõuande ja juhtnööride alal võivad põllumajandus või üksikud põllumehed rohkem ette võtta, kui seda meie olukord lubab, ja sellega satuvad raskustesse.

(V a h e l h ü ü e.) Sellele juhiti komisjonis ka tähelepanu.

Põllumajanduse turgude alal kui ka teistel aladel tulevad kõik abinõud ära kasutada, ja nagu kuulda on juba valitsusel õnnestunud ka siin teatud sammud astuda. Nimelt komisjonis nimetati, et meil on loomade väljaveo alal teatud võimalused ja nimelt Belgiasse. Seal on meil teatud kokkulepped saadud luua, mis meile annavad senisest siiski võrdlemisi paremad väljaveovõimalused.

Nüüd edasi minnes Välisministeeriumi eelarve juurde pean tähendama, et see on eelarve kuludest kõige väikesem osa, nimelt 999.499 krooni, meie olude kohaselt siiski õige suur summa. Iga aasta on eelarve-komisjonis pööratud tähelepanu sellele, et meie kui väike riik peaksime oma välisesindusi vähendama, neid ühendama ja kokku tõmbama. Kuid seni ei ole suudetud seda teha, ja minu arvates ei saadagi sellest nii lihtsalt üle ja sellel lihtsal põhjusel, et meie riikide- ja rahvastevaheline poliitiline ja majanduslik elu peab nii korraldatud olema, et igal riigil peavad omad vastavad silmad ja kõrvad olema. Öeldakse isegi, ja komisjonis tähendati vist ka seda, et väikesel riigil sellel alal on isegi suuremad kohustused kui suurel riigil sel põhjusel, et suur riik otsitakse üles, kuna väike riik peab ise teisi otsima.

Välisministeeriumi eelarve on valitsuse poolt viimse võimaluseni kärbitud, ja siin ei teinud komisjon õieti suuremaid parandusi, välja arvatud üks kärpimine 5.000 krooni suuruses meie Londoni saatkonna uue mööbli muretsemise arvel, lükates see ost edasi järgmiseks aastaks.

Lõpuks veel riigi võlad. Peatudes riigi võlgade juures pean tähendama, et meie riigi võlg üldiselt on kasvanud viimase aasta jooksul umbes 10 miljoni krooni võrra. 7½ miljoni krooni Rootsi tikustrüsti laenu ja 1 miljon krooni Ameerika Ühisriikidele tasumata intressid, mis arvatud võla juurde, ning umbes 1½ miljoni krooni sisevõlgade suurenemine sel teel, et pantkirju rohkem välja antud kui tagasi ostetud on. Järgmise 4—5 aasta iga-aastane maks riigi võlgade intresside ja osalise katte näol on umbes 6½ miljoni krooni aastas. Kuigi meie võlad, nii väliskui sisevõlad kokku on 126 miljoni krooni, see on umbes meie 1½-aastane riigi eelarve, ja arvatakse, et see võlg ei olevat liiga suur, tuuakse ette riike, kus võlakoormatus on palju suurem, kuid meie peame silmas pidama seda, et oleme põllumajanduslik riik, ja põllumajandus isenesest väga väikese kasuprotsendi annab. Keskmiselt arvatakse see meil 3—4%, kuna võlgadeprotsent on aga 3,5—7. Ja sellepärast on arusaadav, et kuigi protsentuaalselt võlakoorem meil suurem ei

ole kui teistes riikides, siis suurenevad selletõttu raskused, et meie oleme selle paigutanud ettevõtetesse, mille protsent tulukuselt väikesem kui riigi võlgade protsent. Ja seepärast tundub meie riigi võlgade koorem õige raskena.

Üldiselt pean ma tähendama, et käesolev eelarve komisjonis suuremate, tunduvate muudatuste osaliseks ei saanud, kui välja arvata see summa, mis ette nähtud Teravilja kaitseseaduse teostamiseks. Nimelt oli algettepanek valitsuse poolt 85.188.300 krooni, ja käesolev on 90.043.897 krooni, seega tõus 4.855.597 krooni. Aga siin hulgas on juba 5.000.000 krooni, mis memoriaalsummana on nii tuludes kui kuludes teraviljaseaduse teostamiseks, nii et üldine muudatus on iseenesest õige minimaalne.

Ma ei tahaks lõpuks mitte tähendamata jätta seda võrdlemisi intensiivset tööd, mis eelarve-komisjon selle eelarve arutamisel on teinud. Ühtlasi ei tahaks ma ka mitte tähendamata jätta, et tänavuse eelarve arutamise algus komisjonis meie Vabariigi Valitsuse vahetamise tõttu viibis, ja seepärast tuli komisjonil intensiivsemalt töötada, kui seda eelmistel aastatel ja normaaltöötamisel on tehtud. Ühtlasi tahaksin ma ka lugupeetud Riigikogu liikmetele tähendada, ja otse kiitva otsusena peaks ütlema, et meie eelarve eile kell 1 sai rahaasjanduse komisjonis vastu võetud ja juba õhtu kell 4, $\frac{1}{5}$ jagati ta teile kätte. (V a h e l h ü ü e.) See on ameerikalik kiirus, ja siin ma ei tahaks tähendamata jätta, et selle kiiruse ja töö juures on kogu jõu tarvitusele võtnud meie riigikassa juhataja härra Reiman ja rahaasjanduse komisjoni alaline asjaajaja härra Beeren. Ainult selle erilise pingutuse juures oli meil võimalik käesolevat eelarvet täna juba Riigikogu päevakorda võtta ja arutada.

Seda lühidalt ette kandes ja õige lühidalt ära märkides komisjonis tehtud parandusi ja muudatusi, kui ka püüdes neid põhjendada, teen ma ettepaneku rahaasjanduse komisjoni nimel,

eelarve-eelnõu I lugemisel vastu võtta.

O. K a s k (töer): Lugupeetud Riigikogu liikmed! Ma arvan, et sel aastal on kõikide huvides, et riigi eelarve võimalikult kiiret vastuvõtmist leiab. Siin oleks tarvilik, et kõik ringkonnad oma kõne-aega piiraksid. Kuid riigi eelarve on siiski niivõrt tähtis, et vähemalt üks päev peaks olema selleks, et Majanduseministri kõne kohta seisukohta oleks võimalik võtta. Sellepärast teen ettepaneku,

Riigikogu koosolek praegu lõpetada.

K. A s t (stp): Ma ei vaidle sisuliselt härra Kase ettepaneku vastu, et võimalus antaks Riigikogu liikmetele tutvuneda Majanduseministri eelarve-kõnega. Aga selleks otstarbeks ei ole tarvis praegu koosolekut lõpetada, vaid koosolek võib edasi kesta. Seepärast teen teise ettepaneku,

katkestada praeguse päevakorrapunkti — riigi eelarve — arutamine ja minna edasi päevakorras.

Meil ei ole nii palju aega, et me võiksime koosoleku lõpetada, kui päevakorras veel terve rida teisi küsimusi.

O. K a s k (töer): Kui ma selle ettepaneku tegin, siis neil kaalutlustel, et on tarvis igal Riigikogu liikmel ja rühmal kaaluda seisukorda. Kui Riigikogu töö edasi kestab, siis on seotud kõik Riigikoguga. On võimatu ministri kõnega tutvuneda ja ministri kõnet analüüsida, kui vaidlused kestavad. Meie soov on kõnesid mitte venitada pikaks, aga rõhutan seda, et meil peaks võimalus olema, et Majanduseministri kõnega ja riigi eelarvega tutvuneda.

O. Kase ettepanek lükatakse tagasi.

K. Ast'i ettepanek võetakse vastu.

5. Läbirääkimised Põllutööminister A. Jürman'i erakorralise teadaande puhul.

Põllutööminister A. Jürman: Väga lugupeetud Riigikogu liikmed. Eelmisel Riigikogu koosolekul püüdis rkl. härra Kalbus näidata, nagu oleks valitsuse otsus saneerimiskava kohta mitte kooskõlas Maatulundusekapitali seadusega. Ma tahan seejuures peatuda. Maatulundusekapitali seaduse § 22 ütleb järgmist: „Aasta jooksul kapitali arvel sissetulevate summade tarvitamine määratakse iga aasta eelarve korras. Põllutööministeeriumi poolt koostatud ja maatulundusekapitali nõukogu poolt vastuvõetud eelarve kinnitab Vabariigi Valitsus Põllutööministri ettepanekul.“ Juba eelmisel aastal ja eelmise valitsuse ajal koostati eelarve vastavalt sellele paragrahvile ja eelarve toodi Vabariigi Valitsusele kinnitamiseks. See oli möödunud aastal umbes, kui ei eksi, siis novembrikuus, kui eelmine valitsus otsustas, et maatulundusekapitali eelarve täitmisele ei tule enne kui kahes punktis, see on tapamajade laenude asjus kui ka ühispimatalituse laenude asjus, vastavad saneerimiskavad Vabariigi Valitsusele esitatud ja kinnitatud saavad. Nüüd tuleb rkl. Kalbus ja süüdistab. See süüdistus võib käia eelmise valitsuse otsuse kohta, aga see otsus ei ole sugugi seadusevas-

tane. Vabariigi Valitsusel on õigus eelarvet kinnitada, tal on õigus ka eelarve kinnitamata jätta, samuti on tal õigus eelarve kinnitamise juures soove avaldada. Tema kinnitas seekord eelarve teatud sooviga, et enne nende summade väljaandmist peab esitatama saneerimiskava, ja vastavalt sellele talitavigi. Eelmine Vabariigi Valitsus võttis vastu ühispiimatiluste saneerimiskava, mille Põllutöominister esitas, ja vastavalt sellele hakkas maatulundusekapitali nõukogu laenusid välja andma. Eksporttapamajade kava asjus, nagu ma tähendasin, ei suudetud kokkuleppele tulla, ja seepärast see kava jäi praeguse valitsuse kinnitada. Praegune valitsus kinnitas selle kava, ja nagu piimatiluste laenude väljaandmise juures, läheb see kava maatulundusekapitali nõukogusse laenude väljaandmiseks. Siin ei ole midagi seadusevastast.

Teiseks püüdis härra Kalbus ette tuua seda, et siin oleks võinud Põllutöominister asja seisma panna, samuti ka maatulundusekapitali nõukogu esimees, ja asi uuesti otsustamisele viia. Kui küsimust sellest seisukohast võtta, siis ei ole sugugi õigus ära võetud, et maatulundusekapitali nõukogu ei saaks enda poolt vastuvõetud küsimust uuesti arutada, ümber otsustada. Maatulundusekapitali nõukogu võib oma otsuseid niikaua muuta, kui nad ei ole teostatud. Kui maatulundusekapitali nõukogu leiab, et on ühe otsuse teinud vildakalt, siis võib ta järgmisel päeval selle otsuse muuta, ja keegi ei saa etteheiteid teha, et nii on tehtud. (V a h e l h ü ü e.) Praegu arutatakse seda kava. See oli, mis puutus selle ala kohta.

Edasi tahaksin peatuda tapamajade vahekordade kulude juures. Härra Laur püüdis arvudega näidata, nagu oleks kõige halvemini töötanud Tallinna tapamaja või „Estonia“ eksporttapamajad ja kõige paremini Tapa tapamaja. Mul on käes praegu ametlikud andmed nende aastaaruannete põhjal, mis on kinnitatud ja tapamajade eneste poolt kokku seatud. Siin on huvitav tähele panna seda, kui palju on tapamajad maksnud sea pealt hinda põllumeestele. See oleks kõige tähtsam põllumehe seisukohalt. Tulevad välja järgmised arvud: Tallinna tapamajad on maksnud keskmiselt sealt viimase aastaaruande järgi 80 krooni, Tartu — 83, Võhma — 78 ja Tapa — 77. (V a h e l h ü ü e.) See otsekohe näitab, et keskest võttes Tapa on maksnud 4 krooni vähem sea pealt kui Tallinn ja Tartu. Kui võtame, et eelmisel aastal toodi 23 tuhat siga, ja kui need oleksid kõik Tapa tapamaja kaudu läinud, siis oleksid põllumehed kahju saanud 92.000 krooni. (V a h e l h ü ü e.) Siin ei ole midagi vildakut. (V a h e l h ü ü e.) Need andmed on teile

valusad kuulda. (V a h e l h ü ü e.) Töötamise tagajärjel oli tapamajadel puudujääki Tallinnal — 7.000 krooni, Tartul — 4.500 krooni, Võhmal — 1.900 krooni, aga Tapal 23.900 krooni. Vaatamata sellele, et Tapa töötas üle 2-miljonilise kahjuga, ei suutnud ta põllumeestele seda hinda välja maksta, kui teised tapamajad. (V a h e l h ü ü e.) Siin ei saanud nad ka seda teha. Tapa tapamajal on ka eelmist aastatest puudujääk katta üle 9.000 krooni. (V a h e l h ü ü e.)

J u h a t a j a : Palun rahu!

Põllutöominister A. J ü r m a n : Ma juba seletasin, härra Sikkar, seda. Ma ei pruugi seda sugugi karta. Ma seletasin, kuidas see tekkinud oli. (V a h e l h ü ü e.) Ja kui ma paar aastat tagasi andsin oma vastutuse-pealkirja vekslile, siis pidid... (V a h e l h ü ü e.) minu teada need vastutuse-pealkirjad olema kustutatud, mis olid välja antud enne kui ma Põllutöoministriks astusin. Ja kui need ka alles seal oleksid, siis mina oma shiirode eest ka vastutan; nende eest ei ole kellelgi vaja karta. Pannakse minule vekslid ette, siis võin ma need välja lunastada, ei palu, et riik neid välja maksaks, nagu mõned seda on teinud.

A. T u p i t s (põl): Austatud Riigikogu liikmed! Vastasrinnal on riigi elus ja parlamendi elus väga suur osa täita. Vastasrind peab näitama valitsuse vigadele ja neid avalikuks tegema ning peab ühtlasi näitama oma esinemistes, kuidas ta riiki paremini valitseks, kuidas ta paremini teeks, kui seda valitsusetüüri olijad teevad. (V a h e l h ü ü e d.) Ma tulen varsti ka selle juurde. — Nisugune vastasrind on terve ja tervitatav; nisuguse vastasrinna esinemine mõjub riigi elus tervendavalt. Kas meie seda oma juures näeme? Kui vaatame viimast Riigikogu koosolekut siis näeme, kuidas vastasrind esines laimuga ja kahtlustustega ja mitte millegi muuga. Terve õhtu jooksul tuli rida kõnelejaid siia kõnetooli, kes omale ülesandeks tegid paisata igasuguseid süüdistusi näkku valitsuse liikmetele. Kas niisugune vastasrind võib riiki edasi viia? Ma arvan et mitte. Kui ainult vaadelda, kuidas viimasel koosolekul esineti ja Põllutöoministrile paisati süüdistusi, et ta on aktsiaseltsi juhatusse liige ja selle juhatusse liikmena sõlminud oma asutusega ühe lepingu. Kui tullakse ja öeldakse, et see nii ei ole, siis seda ei usta. Siin näidatakse dokumendid ette, aktsiaseltsi aruanded, kus on allkirjad, ka seda ei usta, vaid inimesed julgevad välja tulla ja öelda, et ka need dokumendid võivad mitteõiged olla. (V a h e l h ü ü e.) Teie ütlesite seda,

— aga see on teie viis, et teie harilikult salgate selle maha, mida olete öelnud. Ja vaadake, niisuguste inimestega on meil tegemist, kes tulevad kahtlustustega ja heidavad teistele niisuguseid süüdistusi näkku. Niiviisi käiakse meil ministriga ümber, arvatakse, et tal ei olegi seda kaitset ja au, mis igal teisel kodanikul.

Võtame shiirode küsimuse. Siin tõestatakse süüdistus, nagu oleks minister isiklikkude huvides tapamajade suhtes toimetanud, sellepärast et tal olevat seal vekslishiiro. Ja mis on selles siis ministrile ette heita, et tal seal oli vekslishiiro? Kuidas see shiiro tekkis ja kuidas sellega lugu oli, seda seletas härra minister ise. Kas on see mingi kuritegu, kui ühel inimesel on pangas vekslishiiro? Ma arvan, et teil, süüdistajail, on samuti pangas vekslishiiro, ja kas teie tahate öelda, et teie oma shiiro huvides siin esinete. (V a h e l h ü ü e.) Aga näete, teisele tulete ette heitma. Sellest oleks võinud niisugusel korral rääkida, kui minister oma vekslishiiro oleks välja lunastama jätnud, ja riik oleks sellega kahju saanud. Aga seda ei ole olnud.

Nüüd võtame järgmise asja. Viimasel Riigikogu koosolekul kuulsime, kuidas tullakse siia kõnetooli ja hakatakse üksikuid asutusi, üksikuid ettevõtteid ja üksikuid ärisid maha tegema ja materdama, ettevõtteid, kes ei saa oma esindajaid siia saata, et ennast kaitsta ja oma tegevust selgitada. On otse lubamata, kuidas härra Sikkar läinud koosolekul tuli siia ja hakkas maha tegema, — seesama härra Sikkar, kes on Tapa tapamaja direktor, — teist ettevõtet, temaga yõistlevat tapamaja. Vaadake, kas niisuguseid asju võime meie oma parlamendis lubada. Meie kuulsime, kuidas tulid välja ka teised koonduse tegelased ja hakkasid siit maha tegema põllumajanduslikku keskühingut „Estoniat“. Kas see on lubatav tegu? Teie võite iga ettevõtte niiviisi maha teha, kuid sellejuures ei anna teie nende ettevõtete esindajatele võimalust siia tulla end kaitsma! Mis saab tervest meie majanduseelust niiviisi, kui hakkame siit väljaspoolseisvaid ettevõtteid maha tegema? Niisuguseid asju ei lubata kuskil välismaa parlamendis, ja niisugust asja ei võiks meie ka oma parlamendis sallida. (V a h e l h ü ü e d.)

Siis püüdsite teie siin seletada, nagu püüaksid põllumehed üle võtta majanduslikke ettevõtteid ja neid poliitiliselt mõjutada j.n.e. Siit kõnetoolilt on juba näidatud, kes seda tegelikult teevad, seda ei ole mitte põllumeeste esindajad teinud, vaid siit on tõendusid toodud, mis näitavad, et need just teie olete, kes neid asutusi oma käpa alla püüate võtta. Siin on

just näidatud ja on teada, et see just teie palgaline esindaja on, kes kontrollühisuste liidult blankovolitusi nõutab, et nendega Viljandisse kontrollühisuste liidu peakoosolekule minna. Minul on tõendusid, et teie olete seda juba ammugi teinud. Minul on kiri, mis on saadetud ühe maavalitsuse esimehe, nimelt härra Aljas'e poolt. See on ringkiri ja on saadetud välja juba eelmistel aastatel ja siin seisab järgmiselt: „Palun Teid lahkesti kiires korras teatada, kes on Teie kontrollühingu juhatuse ja nõukogu liikmed. Teadetes tuleb ära näidata juhatuse ja nõukogu liigete ees-, isa- ja perekonnanimi, nende poliitiline meelsus ja elukoht“. Pange tähele „poliitiline meelsus“! „Teated palutakse anda Haapsalu, Kalevi tän. 19, J. Aljase nimele. Teile paremat edu ja jõudu soovides jään ette tänades Teile parema lugupidamisega J. Aljas.“ See on kirjutatud Läänemaa maavalitsuse esimehe Aljas'e poolt siis, kui ta oli maavalitsuse esimees. Teie olete inimesed, kes on poliitilise nuuskuri ameti Eestisse toonud. Kui korruptsiooni kuskilt tuleb otsida, siis tuleb seda teie juures teha. Teie olete need, kes korruptsiooni sünnitavad. Siin toodi eelmisel koosolekul ette, kuidas eelmise valitsuse ajal üks minister teise selja taga lasi teise ministeeriumi ametniku oma juurde tulla ja seletada, mis teise ministri ametkonnas sünnib. Kui niisugune asi aset leiab, siis on see üks näide, et meil on poliitiline nuuskimine aset võtmas, ja see on korruptsioon! Kas võib keegi tulla ümber lükkama seda, mis rkl. Liigand komisjonis ette tõi?

On lärmi löödud selle ümber, et Põlluministeeriumis paar ametnikku vallandati. Siin tahetakse näha oma meeste kohtadele paigutamist j.n.e. Kuid kõik need kahtlustused on põhjendamata. Teil oleks olnud põhjust seda öelda siis, kui härra Jürman Põllutöoministri kohal olles oleks mõne ametniku lahti lasknud ja põllumeeste kogude tegelase asemele võtnud. Aga midagi sarnast ei ole sündinud. Teil ei ole ühtki niisugust juhtu ette tuua. Ma arvan, et igal ministril oleksid tulnud need ametnikud lahti lasta, sest need ametnikud on seal erakonna politikat ajanud ja sellepärast ei võinud jääda oma kohale. Kõik ametnikud, kes ajavad erakonna politikat, tulevad vallandada. Eesti ametnikud peavad olema riigi ametnikud ja ei tohi erakonna politikat ajada. Aga need paar ametnikku on seda teinud, ja sellepärast ei ole põhjust nende pärast pisaraid valada. (V a h e l h ü ü e.) Ma olen lugenud, et seal vallandatakse 150 inimest. Kui töö on lõppenud, siis tuleb muidugi inimesi vallandada, sest riik ei jõua neile töötä palka maksta. Ega seda ei ole poliitilise kättemaksu pärast tehtud.

Läheme nüüd selle politilise korrupsiooni juurde. Minu arvates oleks väärt, kui mõni hingeteadlane uurimisele võtaks, millega tuleb niisugust nähtust seletada, et leidub inimesi, kes sugugi ei häbene, vaid tulevad välja ja paiskavad teistele süüdistusi näkku, et teie olete omakasupüüdjad, ei ole ausad. Kuidas võivad inimesed, kes esinevad parlamendi liikmetena, niisugusel viisil üldse toimida, et nad ilma igasuguste andmeteta tulevad teistele niisuguseid süüdistusi näkku paiskama. Mina arvan, et see ainult sellega saab seletatav olla, et need inimesed oma ringkonnas niisuguste asjadega harjunud on, et neil oma ringkonnas niisuguste asjadega tegemist on tulnud teha. Ja nende kogemuste põhjal nad eeldavad, et teised samuti talitavad. Siin on toodud näiteid, ja tuuakse veel kui tarvis on, mis seda väidet tõendavad, mille ma praegu siin ette tōin. Siit öeldi, kuidas teie inimesed on maapangas talitanud. Mul on siin kiri, härra Lehtman'i kiri, kus ta ütleb: „ei vasta tõele, et mina oleks peale E. Maapanga juhatuse esimehe veel Kommertspanga direktor. Mind valiti omal ajal küll Kommertspanga direktoriks, kuid niipea, kui selgus lõpulikult minu E. Maapangast lahkumise võimatus, teatasin Kommertspangale, et minul võimalus puudub sinna teenistusse asuda“. — Nii kirjutab härra Lehtman, kuid siin on ette toodud, et ta oli ometi Kommerts Panga direktoriks, ja minul isiklikult on see ka teada. See kiri ei ole sellega õige. (V a h e l h ü ü d e d.) Jah, vaadake, niisugused on teie inimesed! (H u l g a l i s e d v a h e l h ü ü d e d.) Ja need inimesed tulevad siin teistele korrupsiooni ette heitma! Niisuguseid asju võime meie palju ette tuua. (V a h e l h ü ü d e d.) Kui mina tulin siia kõnetooli siis kuulsin, et hüüti üht nime, püüti üht meie lehe toimetajat riivata. Aga kas teie teate, koondusemehed, kes toimetavad teie lehte? Kas teie teate, et ajakirjanikkude liidu juhatus on ühel häälel otsuseks teinud teie lehe toimetaja oma keskelt välja heita seepärast, et ta on segatud asjadesse, kus on raha väljapressimisega tegemist. Vaadake enne, missuguses seltskonnas teie liigute, ja siis tulge teistele ette heitma.

Meie võime palju öelda, võime ka selle väikese kontsessiooni juurde tagasi tulla ja seletada, mis selle kohta praegu seltskond kõneleb. Ma arvan, et siis siin palju ebameeldivaid asju tuleb. (V a h e l h ü ü d e d.) Vaadake, kuidas teie üles astute. Teie astute üles niisuguste esinemistega, nagu ükski teine opositsiooni erakond pole üles astunud.

Nüüd läheme tööerakonna juurde. Ma olen olnud arvamises, et meil selle opositsiooni erakonna peale tuleb vaadata kui

erakonna peale, kes on end võrdlemisi korralikult üleval pidanud. Aga viimastest koosolekust saadik pean ütleva, et see erakond on laskunud alla samale tasapinnale, kus on teine opositsiooni erakond, asunikkude koondus. (V a h e l h ü ü d e d.) Kui tullakse niisuguste süüdistustega meie vastu, siis peame selle kinda üles võtma ja peame ka teile ütleva, mis meil öelda on. (V a h e l h ü ü e.) Pean ütleva, et teil on tõde valus kuulata. (V a h e l h ü ü d e d.) Kui teie tulete ja Riigikogu tasapinda oma laimuga ja kahtlustustega alla viite, siis nende kahtlustuste alla langevad... (V a h e l h ü ü d e d.) sest teie ridades istub see mees... (V a h e l h ü ü e.) ja teil ei ole midagi ette heita teistele.

Ma lugesin paari päeva eest üht sõnumit tööerakonna lehest. See leht maalib pildi Tallinna vürtspoest ja ütleb, et vürtspood on elava lehe sünnikohaks. Kirjeldab, kuidas seal inimesed käivad ja kuidas seal kõneldakse. Ajaleht ütleb: „Juba kell 6 hommikul algab elavas lehes töö“. Ta nimetab vürtspoodi elavaks leheks. „...tulevad naised esimeste päevauudistega. See päevauudiste kandmine vältab kogu päeva. Öhtul tulevad mehed. Nad on rohkem juhtkirjanikud. „Juhtkirjanikkude“ arvates on asi nii, et kõik võib iga moment kokku variseda. Ausaid, õiglasid ja omakasupüüdmataid tegelasi nad üldse ei leia. Kõik on vollaroad, vargad, igavesed masuurikad...“. Vaadake, härrad Riigikogu liikmed, teie olete siit kõnetoolilt niisugust meeleolu meie rahva sekka kandnud, et Eesti vabariigis ausaid inimesi üldse ei leidu, vaid kõik on kelmid ja masuurikad. Kui teie niisuguse meeleolu rahva hulka kannate ja arvate, et teie ülesanne selles seisabki, siis saete seda oksa, mille peal Eesti Vabariik asub ja mille peal teie istute. (V a h e l h ü ü d e d.)

Eelmisel Riigikogu koosolekul astus välja tööerakonna esindaja ja hakkas omalt poolt samu kahtlustusi levitama, mis alguse said tööerakonna lehest, ja tegi ettepaneku, anda Põllutöeministri shiiredeküsimus erikomisjoni kätte selgitamiseks. (V a h e l h ü ü d e d.) Mis minul selle vastu on? Mul ei oleks midagi selle vastu, kui minister oleks riigile kahju teinud, kui oleks kuidagi tõendatud, et minister on oma shiirede huvides kuidagi viisi riigi võimu kasutanud. Teil aga niisuguseid tõendusid ei ole. Tapamajade saneerimise otsus ei ole isiklikult Põllutöeministri poolt tehtud, vaid selle otsuse on teinud terve Vabariigi Valitsus oma kaalumise ja tõekspidamise järgi. Põllutöeminister ei ole ka mingit erilist ettepanekut teinud, vaid see ettepanek oli juba eelmise valitsuse ajal, ja selle ettepaneku on nüüd kinnitanud Vabariigi

Valitsus. Nii ei ole Põllutööminister kuidagi viisi riigi võimu oma isiklikkudes huvides kasutanud, ei ole oma shiirode huvides talitanud, sest tema võib oma shiirod igal ajal välja lunastada, neid ei ole ühtki protesti läinud, ja mis on siis ette heita, et inimesel on shiirod? Igal ühel on shiirod, ja kas peab siis terve Riigikogu jaoks asutama erikomisjoni ja hakkama jälgima ja selgust saama, kuskohas kellelgi shiirod on? Kuikaugele meie niiviisi jõuame? Seepärast leian, et meil ei ole tarvidust seda küsimust ankeetkomisjoni kätte anda. Ma saan aru küll, mispärast oli härra Kasel tarvidus seda asja viia selle komisjoni kätte. Teie inimestest on väga palju asju ankeetkomisjoni käes. Teame, milleks see komisjon on — seal on üks teie inimene — Kukk — ja selle panga jaoks, kus tema tegev oli, on see komisjon. Saan aru, et väga eba-meeldiv on, kui ühe teie inimese asjad seal komisjonis on, seepärast on teil himu teisi inimesi sinna kaasa tõmmata, et teie olemine seal kergem oleks. (V a h e l h ü ü e.) Meil ei ole midagi karta, aga seda meie ei luba, et teie Kukkede kõrval seal teised korralikud inimesed peavad seisma. Mul ei ole viisiks kellegi musta pesu sorida, kuid kui teie ise selle välja kutsute, provotseerite, siis võime ankeetkomisjoni moodustada teie a vista vekslite asjus, mis seni selgitamata ja kus riigi kahju on kindlaks tehtud. Meil on teie kohta terve rida materjale tagavaraks, kui soovite, võime neid palju siin ette tuua.

R. Kuris (as, fakt. märk.): Ma tahan veel teist korda kinnitada, et ma ei ole öelnud, et a/s. „Ühiselu“ aruanded valed on ja palun sarnaseid sõnu mulle suhu mitte panna, ning asjata selles küsimuses ärevusse sattuda. Mis ma olen öelnud, on stenogrammis, ma ei ole neid seni isegi parandanud, kuid arvan, et peaksite olema niivõrt ausameelsed, et usute vähemalt sedagi, mis stenogrammis kirjutatud. Mida tõendasin, see on stenogrammis olemas ja võin korrata veel, kui soovite. Ma ütlesin, allkirjad aruandel ei ütle veel, kas kõik juhatuse liikmed on alla kirjutatud või on seal mõni puudu. Mis on teid eksiteele viinud, on see, et teilt juhatuse koosseisu muutuse kohta ei ole tulnud kaubandus-tööstuskojale kirja. (V a h e l h ü ü e.)

Juhataja: Rkl. Kuris, Teie kõne-aeg on läbi.

M. Laarmann (põl): Kui ma Riigikogu kõnetoolilt seletasin ja tõestasin, et minister Jürman „Ühiselu“ liige ei ole, siis ütles härra Kuris, et ta üldse ei tea, kas

ma revidendina revideerinud olen o/ü. „Ühiselu“ asjaajamist. Nii ta heidab teiste inimeste sõnade peale varju. Nii-sama tähendas ta, et ei ole tõestatud „Ühiselu“ aruande esitamisega, et härra Jürman enam ei ole „Ühiselu“ juhatuse liige. Kolmandaks tähendan, et härra Kuris sai Riigikogu juhatajalt märkuse, kui ta kahtlustades tähendas, et organisatsioonid oma protokollidesse võivad tagantjärele kirjutada, mida nad kasulikuks peavad.

J. Sikkar (as): Lugupeetud Riigikogu liikmed! Meie ei ole veel senini sarnaste andmetega ministri esinemist kuulnud, nagu seda tegi härra Põllutööminister. Ta ütles möödunud koosolekul, vaadake, möödunud aasta järele läks ühe sea tapmine maksma 21 kr., ja vaadake, nüüd on kinnitatud saneerimiskava, mille järele ühe sea tapmine läheb 11 krooni maksma, ja selle tagajärjel on kokkuhoidu 10 kr. sea pealt ehk kogusummas, kui tapetakse 60.000 siga, siis 60.000.000 senti selle-tõttu, et saneerimiskava kinnitati. (V a h e l h ü ü d e d.)

Juhataja (koputab haamriga): Palun rahu!

J. Sikkar (as): Möödunud aastal tapeti kõigest 23.000 siga ja nüüd kalkuleeritakse 60.000 seaga, siis ju arusaadavalt peab ühe sea tapmine odavam tulema. Nõnda pole see kokkuhoid saneerimiskava teene ega ka Põllutöoministeriumi üles-leidus, vaid eksporttapamajad ise esitasid eelarved, et nemad juhul, kui saab olema üle riigi 60.000 peekonsiga aastas, siis võivad töötada, võttes 10 kr. sealt tööstusekulu, lahedasti. Nõnda siis, mis ministri seletus see on?

Peale selle pean faktilise märkusena veel seda tähendama, et siin öeldi, et eksporttapamajades on läinud sea tapmine maksma 21 krooni, võib-olla, et see arv „Estonia“ tapamaja kohta õige on, kuid Tapal on see 13 krooni millegagi.

Edasi. Teie, härra minister, tulete siia kõnetooli ja seletate, et rahvas Jõgeva ümbruses ei taha Tapale sigu saata, ning kannate ette majanduseühisuse kirja, kuna sellejuures on ministereiumis terve rida kirju olemas hulga allkirjadega, mis teist räägivad. Kas see on erapooletu ministri seletus? Kui sarnaste seletustega peab arvestama, siis on raske vaielda. (V a h e l h ü ü d e d.) Teile on selge ja arusaadav. — Seda peab veel kinni naelutama: kui meil ministritoolil istub niisugune inimene, kes esineb sarnaste sihilikkude andmetega, siis missugune lugupidamine võib olla valitsuse vastu, kus sarnane inimene istub. On ka siis arusaadav, et tekivad

teatud arvamised ja kahtlustused, kui sarnaselt püütakse põhjendada saneerimiskava, et seal ka teised huvid mängus on. Peab ometi mingi põhjendus selleks olema.

Edasi härra minister luges terve rea andmeid ette, et kui tapamajad kinni pannakse, siis saab nii- ja niipalju kokkuihoidu. Need andmed, mis Põllutööminister ette kandis, on Põllutööministeeriumi enda poolt kolikambri heidetud. Kui see õige ja põhjendatud, milleks ta seda siis läbi ei viinud? Mis põhjendused, mis andmed need on? (V a h e l h ü ü d e d.) Kui sarnaselt vaieldakse, siis on üldse raske vaielda.

Sekretäri kohale asub sekretäri esimene abi **A. Tõllassepp**.

A. Laur (as): Lugupeetud Riigikogu liikmed! Viimane põllumeeste kogude kõneleja algas moraalilugemisega, milline peab olema vastasrind, ja et vastasrinna ülesanne ja kohus olevat valitsuse vigu näidata. Ka mina kriipsutan seda alla ja ei vaidle sellele vastu. Aga siis peab ka koalitsioon välja kannatama, kui vigu tööpooldest näidatakse. Aga mis tegid läinud korral niihästi Põllutööminister ise kui ka koalitsiooni suurema kandja — põllumeeste kogude — kõnelejad? Nad viisid need läbirääkimised hoopis teisele pinnale, ning eriti kõneleja härra Martinson, kes ei püüdnudki käsitada erakorralises teadaandes puudutatud küsimusi. Ta tõi üksikuid nippeid-näppeid siit ja sealt ja viis otsekohe läbirääkimised kõrvale neist küsimustest, mida oleks pidanud käsutama. Kui vastasrind esitas oma erakorralise teadaande kolme küsimuse kohta, siis oleks arusaadavalt pidanud nende küsimustega piirduma, aga nüüd sündis ümberpöördukt. — neid küsimusi üldse ei puudutatud. vaid otsiti uusi pisiasju. Sellepärast, härrad põllumeeste kogude tegelased, teil ei ole mingit moraalset õigust ette heita, et meie oleme teisele pinnale kaldunud.

Härra Tupits tähendas, et meie olevat laimu levitanud. Mis nüüd sellesse laimulevitamisse puutub, siis võiks tähendada, et vaevalt on keegi teine rohkem laimu levitanud, kui ajaleht „Kaja“ endise Riigivanema ja ka ministrite kohta. Nii et selles asjas ei ole teil absoluutselt mingit õigust etteheiteid teha.

Edasi härra Tupits ütleb, et kas on see mõni kuritegu, kui inimesel on pangas mõni shiir? Ega keegi seda kuriteoks ei ole lugenudki. Mul on käes stenogramm, kust teile täpselt võin ette lugeda, mida olen öelnud: „Iseenesest ei ole selles midagi iseäralikku, kui ministril shiir on, liiati arvesse võttes meie veksliteküllast aega, ei ole imestustäratav, kui „Estonia eksporditapamajade“ vekslitel on Põllutööminister Jürman'i shiir. Küllalt aga

muutub asja tuum, kui selgub, et Põllutööminister Jürman on püüdnud nendest antud shiirodest sel teel lahti saada, et on selleks kasutanud riiklikku võimu, seades tapamajade saneerimiskava sellaselt kokku, et ta võib nendest shiirodest lahti saada.“ Et see saneerimiskava tööpooldest sarnane on, mis võimaldab Põllutööministrile shiirodest lahti saada, seda põhjendasin ka. Võib-olla kui arvatakse, et see põhjendus küllaldane ei olnud, siis oleks Põllutööminister pidanud minu väiteid ümber lükkama. Põllumeeste kogude tegelased ega ka Põllutööminister ise ei püüdnud seda teha, ehk kui seda tehti, siis õige mööda minnes, selle asemel aga tuldi hoopis uute asjaoludega välja. (V a h e l h ü ü d e d.) Pean ütlema, et need andmed, millega Põllutööminister tahtis ümber lükata minu väiteid, ei pea paika, ja terve see saneerimiskava on sellane, mille abil võib shiirodest lahti saada. Teie poolt ette toodud andmed ei pidanud ega ka pea paika. (V a h e l h ü ü d e d.) Näiteks üks asi, mida Põllutööminister nii täna kui ka eelmisel koosolekul ette tõi, oli see, et ta näitas, kuipalju oli Tallinna tapamajas ja Tapa tapamajas sigu tapetud. Kogu aeg tema kõne on keerlenud ainult nende arvude juures, kuid minu arvates Põllutööminister ei valgustanud asja erapoolelt. Tema oleks pidanud näitama, kust raioonidest need sead kokku tulevad, mis Tallinnas tapetakse. Kui ta seda oleks teinud, siis oleks ka selgeks saanud, et need sead tulevad teistest raioonidest. Tema aga ainult näitab, et Tallinnas on rohkem sigu tapetud kui Tapal. Üldse terve see saneerimiskava näitab sihilikust. (V a h e l h ü ü d e d.)

Edasi näitasin andmete varal, et tööstusekulud Tallinnas on suuremad kui Tapal. Põllutööminister aga ei öelnud ega ei püüdnud ümber lükata seda. Tahes või tahtmata peab nende andmete varal, kui küsimust otsustada, kumba kahest tapamajast sulgeda, Tapa tapamaja tööle jätetama. Põllutööminister ei püüdnud tõelikkude andmetega ja faktidega ümber lükata seda, vaid niisugustega, millel jalgu all ei ole. Mis aga veel rohkem sündis arvama, et see saneerimiskava on sihilik, oli saneerimiskava § 1. Seal on öeldud, et Tapa raiooni sead antakse Tallinna raioonile, kuna aga selle tapamaja seismise kulud kannavad kõik teised tegutsevad tapamajad. Nii et üks saab kasud, kuna teised peavad aitama kulud kanda. See on aga suur soodustus ühele, ainult ühele. See andiski minule suurima nõhjuse arvamisele tulla, et saneerimiskava on tagamõttega kokku seatud. Niikaua kui teie seda ümber lükanud ei ole, niikaua peab sellele arvamisele jääma, et

see on nii. (V a h e l h ü ü d e d.) Seda ei ole piütud ümber lükata. Sellest ei ole üldse juttugi tehtud, ja sellepärast jääb ka minu arvamine.

Edasi tähendas rkl. Tupits, et mis on selles imelikku, kui kellelgi on shiiro olnud. Ma ütlesin, et see ei ole imelik, kui kellelgi shiiro on, aga see oli imelik, et minister salgas seda. Ta ütles, et tal ei ole seda. Pärast hakkas kahtlema ja ütles, et tal on olnud üks, aga kus kohas see on, seda ei tea, kas Kommerts Panga portfelli või eksporttapamajade portfelli. Pärast tuli välja, et võib-olla on ka panga portfelli. See oli uus põhjus, mis tõendas saneerimiskava sihilikkust.

Härra minister ütles, et täie koormatuse juures oleks tapamajade kuludes võimalik kokkuhoidu saavutada. Aga kui sellest seisukohast väljuda, siis võiks ju öelda, et kõige kasulik oleks, kui kõik sead ühes tapamajas tapetaks. Siis igatahes oleks täis koormatus. Aga sellest põhimõttest ei ole ju kinni peetud. Veel enam tõendas saneerimiskava sihilikkust ministri enda seletus, et saneerimiskava otsuse nõuab, et Tartu tapamaja registreeritaks iseseisvaks juriidiliseks üksuseks. Sest muidu võiks ju ka Tartu neist soodustustest osa saada, mis on antud Tallinnale. Kuid seda ei taheta, tahetakse just Tallinna tapamaja nii eriliselt saneerida. (V a h e l h ü ü e.) Mina näitasin, härra Riigivanem, ka seda, et Tallinn on maha spekuläänud oma esimese sündimise õiguse. Mina kõnelesin eelmisel korral õige pikalt, kuidas see sündis, et meie ei ole moraalselt kohustatud Tallinna tapamaja alles jätma.

Eriliselt mina ei saa aru, mispärast kirus härra Tupits meid nii mitme asja pärast, näiteks et olevat vastu vaieldud sellele ametnikkude vallandamisele j.n.e. Meie oleme öelnud seda, et kui inimene ei suuda oma ülesandeid täita, siis võib ta vallandada. Ministril peab see õigus olema. Aga ei saa lubada, et poliitilistel põhjustel inimesi vallandataks.

J u h a t a j a: Rkl. Laur, Teil on üks minut veel kõnelema.

A. L a u r (as): Igatahes mul jääb hulk küsimusi praegu veel puudutamata, sest aeg on läbi. Ma võtan uuesti sõna, et selgitada neid küsimusi.

6. Järgmise koosoleku määramine.

J u h a t a j a: Korra kohta on juhatuse poolt tulnud ettepanek, pidada Riigikogu järgmine koosolek täna kell 5 p. l. (Päevakord vaata 130. koosoleku otsuste protokoll, lisa nr. 4.)

O. K ö s t e r (as): Selle ettepaneku kohta sõna võttes ei taha ma midagi erilist uut juurde lisada sellele, mis rkl-d Kask ja teised enne ette töid. Kui koalitsioon tahab sarnasel kombel Riigikogu koosolekute määramisega ära võtta võimalust — tutvuneda lähemalt Majanduseministri kõnega ja riigieelarve kokkuvõttega, mis alles eile Riigikogu liikmetele välja jagati ja millega puht füüsilistel põhjustel ei jõutud täna hommikuks tutvuneda, siis Riigikogu enamus võib ju seda teha! Mina isiklikult arvan aga, et kui eelarvet korralikult arutada, siis Riigikogu juhatuse ettepanek vast otstarbekohane ei ole. Kui tahetakse eelarvega tutvunemise võimalusi ära võtta, siis seda rohkem sõnavõtmisi tuleb pärast, kui eelarve tuleb peatükide, paragrahvide ja punktide kaupa arutamisele, ja seda rohkem kuhjub siis tööd. Praegune koosolek kestab kella 3-ni, õhtune koosolek võib-olla ööni, ja homme hommikul on jälle koosolek, ja millal siis tutvunemiseks aega jääb? Ettepaneku toetajad peavad sellega arvestama ja ei peaks pärast etteheidetega tulema vastasrinnale juhul, kui õigeaks ajaks ei saada eelarvet vastu võtta. Majanduseministri poolt pidid tulema oodatud uued sihtjooned majanduseelu korraldamiseks, ja oleks küllalt tähtis riigi- ja ka majandusepoliitikale, et Majanduseministri kõnega tutvuneda võiks.

O. K a s k (tõer): Ma toetan eelkõneleja arvamisi. Meile kõigile on tähtis, et eelarve kiires korras vastu võetaks. Kui aga koalitsioon, enamus, tahab suruda, et meie ei saaks tutvuneda Majanduseministri kõnega, siis loomulikult tuleb teil rehkendada sellega, et meie sunnitud oleme pikemalt kõnelema, mis teile kasulik ei ole. (V a h e l h ü ü d e d.) Siis meie võtame iga punkti juures sõna. (V a h e l h ü ü d e d.) Vaadake, lugupeetud Riigivanem, eelarve-vaidlusteks on väga vähe aega jäänud. Kui ühel lugemisel vaidlused on, siis tuleb läbirääkimisi kokkuvõtteks teha, aga kui tahetakse, et meie iga ministeeriumi, iga paragrahvi, iga punkti juures sõna võtame, siis meie ei saa eelarvet pühadekski vastu võtta. Üks päev aega peaks ometi olema eelarvega tutvunemiseks.

J u h a t a j a: Kaks on kõnelenud ettepaneku vastu, ma võin sõna anda poolt kõnelemiseks.

K. A s t (stp): Kahest eelmisest sõnavõtmisest võis järeldada, justkui ähvardataks mingi obstruktsiooniga eelarve arutamise puhul. Muidugi, kui opositsiooni rühmad arvavad, et see neile poliitiliselt kasulik on, siis tehku seda, meie

igatahes obstruktsiooni ei karda. Kui tahetakse ennast narriks teha seega, et takistatakse eelarve vastuvõtmist, siis tehtagu seda. Aga mis asja sisusse puutub siis on lugu järgmine, et 1. aprilliks peab eelarve vastu võetama. Täna on 26., seega on jäänud aega õigusepärest viis päeva, sealhulgas ka palmipuudepäha. Seepärast ei ole võimalik viivitada, peab koosolekuid pidama niipalju kui võimalik ja füüsiline jõud vastu paneb. Kui ka niisuguse intensiivse töötamisviisi juures ei peaks 1. aprilliks eelarvet vastu võetama, siis ei ole midagi parata. Riigikogu peab oma head tahet näitama ja omalt poolt kõik võimaliku tegema, et eelarve 1. aprilliks oleks vastu võetud. Lõpuks ei ole selleks mingit ülepääsematut takistust.

Mis puutub tänaõhtusse koosolekusse, millise aja oleksid võinud rühmad tarvitada eelarvega tutvunemiseks, siis tahetakse see koosolek määrata just selleks, et opositsioonile anda võimalus välja öelda kõik, mis tal praegu käsiloleva päevakorra-punkti kohta öelda on. Kui opositsioon oleks tahtnud piirduda ja sisuliselt kõnelda, siis oleks olnud juba kõik öeldud. Aga meil on arupärimiste ja ka teistel juhtumistel halb viis, et kui küsimuse kohta on juba sisuliselt kõik ära räägitud, hakatakse asja limestama. Niivõrt sisutut jutuaajamist ei ole veel, välja arvatud obstruktsiooni koosolekud, Riigikogus seni kuuldud. Niivõrt iseenese sõnavõtmise ei ole meie parlamendi ajaloos veel keegi lagastanud, kui nüüd keskrühmad käesoleva küsimuse juures. See on olnud sisutu ja mõttetu sõnadeloopimine. (V a h e l h ü ü d e d.)

J u h a t a j a (koputab haamriga): Palun rahu, kõneleja aeg on piiratud. Rkl. Laur, palun rahu!

J. S o o t s (põl): Austatud Riigikogu liikmed! Toetan juhatuse ettepanekut järgmistel motiividel. Eelarve jagati sel ajal, kui valitsus ta esitas, välja, ja kõigil oli võimalik sellega tutvuda. Teiseks, eelarve-komisjon on laialdane, kõik rühmad olid seal esitatud, kõik, kes koosolekul olid, peaksid tehtud muudatustega tutvavad olema. Ma pean konstateerima, et eelarve arutamisel opositsioon viitis aega enam, kui hädapärast tarvis oleks läinud. Esitati küsimusi ametnikkudele iga väikesema asja kohta, nii et ruttu seal ei olnud. Teisestküljest teie olete esitanud ministri vastu arupärimise, olete poriga loopinud ministrit ja tahate nüüd, et las minister kõnnib porisena kuni eelarve saab vastu võetud. Meie arvates niisugune kord ei ole loomulik. See küsimus tuleb lõpetada, ja kui tahate, võite küsi-

muse poole tunniga lõpetada. Aga kui teil tahtmist on venitada, võite venitada kuni hommikuni.

Kolmandaks. Majanduseministri kõne, mis tõesti uus oli, ei ole sugugi nende arvudega ühenduses, mis II lugemisel arutusele tulevad. Ja selle kõne kohta tuleks I lugemisel sõna võtta. (V a h e l h ü ü e.)

R. K u r i s (as, fakt. märk.): Lugupeetud Riigikogu liikmed! Eelarve üldaruandja ütles juba siitkohalt, et komisjoni töö on väga intensiivne olnud. Riis puutub sellesse intensiivsusesse eelarve-komisjonis, siis näiteks peeti tänava eelarve I alamkomisjonis kõigest 12 koosolekut, aga möödunud aastal 37 koosolekut. Siin võib iga Riigikogu liige ise järeldusi teha, kui võrd võrdpõhjal seisab härra Soots'i väide.

Juhatus eettepanek võetakse vastu.

7. Läbirääkimised Põllutööminister A. Jürman'i erakorralise teadaande puhul. (Punkt 5. järg.)

J. L o o s a l u (as, fakt. märk.): Lugupeetud rahvasaadikud! Siin on põllumeeste kogude rühma liikme poolt kahtlustusi ajakirjanduse kohta toodud. Sellejuures on juhitud tähelepanu ühe ajalehetegelase peale, kes olevat opositsiooni ühe ajalehe juures tegev. Olevat raha väljapressimisega tegemist olnud. Teda olevat ajakirjanikkude liidust välja heidetud. Need andmed aga ei vasta tõeale, ei ole ka alust sellel, et ajakirjanikkude liidust oleks teda välja heidetud. Ajakirjanikkude liidu juhatus on temale ainult ettepaneku teinud, et ta välja astuks.

Ajaleht, millest jutt on, ei ole veel mingit seisukohta saanud võtta, kuna tuleb oodata ajakirjanikkude liidu peakoosolekut, kus asja loodetavasti sisuliselt arutatakse. Aukohus on oma seisukoha öelnud ja tunnustanud, et siin kõnealoleval ajalehetoimetuse liikmel ei ole tegemist olnud mingi väljapressimisega ega ei ole ta sugugi selles süüdlane. Küll aga asjalugu on niisugune, et koalitsiooniga ühendusse kuuluva ajalehe toimetuse liige on selle asjaga teatavasti seotud. Ja kui asjad teisiti ei lahene, siis peab midugi asja avaliku kohtuni viima. Nähtavasti praeguse koalitsiooni, eriti põllumeeste kogude tegelased ei tea, mis koalitsiooni ajalehtedes sünnib, tahetakse aga põhjendamata süüdistada teisi. See iseloomustab põllumeeste kogude võitluseviisi.

J u h a t a j a: Rkl. Loosalu, Teie ei kasuta enam faktilist märkust.

A. Tupits (põl, fakt. märk.): Eelkõneleja püüdis seletada, nagu ei oleks ma asja õieti kujutanud. Pean tähen-dama, et see, mille ma ette tõi, täielmääral tööle vastab. (V a h e l h ü ü d e d.) Nende kahe vahel oli aukohus! (V a h e l h ü ü d e d.) Mis see siis muudab? Pärast seda aukohut oli ajakirjanikkude liidu juhatus uuesti otsuseks teinud, ta oma keskelt eemaldada.

Vaheaeg kl. 14.30 min. — kl. 14.46 min.

Koosolekut juhatab Esimees K. Einbund.

Sekretäri kohal sekretäri esimene abi A. Tõllassepp.

Juhataja: Riigikogu koosolek kestab edasi. Kuulen lõpetamise ettepanekuid. Rkl. Penno teeb ettepaneku, lõpetada koosolek.

(Hääletatakse.) Ettepanek on tagasilükatud.

Sõna on rkl. Tonkman'il. Ühtlasi teatan ette, et rkl. Tonkman kõneleb teist korda ja et rkl. P. Järve on oma sõnaõiguse edasi andnud rkl. Tonkman'ile.

K. Tonkman (põl): Austatud Riigikogu liikmed! Paistab selgesti silma, et opositsioon igasugusest tasapinnast on kõrvale kaldunud, kus ta püüab Riigikogu kõnetooli selleks kasutada ja tuleb igasuguste põhjendamata kahtlustustega Põllutöministri vastu välja. Opositsioon läheb kahtlustustega veel kaugemale, nimelt meie suuremate ühistegeliste ettevõtete ja teiste vastu. Sellepärast arvan tarvili-kuks praegusel korral veel mõnda tõsi-asja alla kriipsutada ja näidata, kuidas just opositsioon ise neis küsimustes tali-tanud. Meie oleme — ei mitte ükski Eesti riigi ajal, vaid juba Vene valitsuse ajal — väga palju tööd teinud ja väeva näinud selleks, et meie ühistegevust edendada, ühistegevusele jalad alla ajada. Aga kui nüüd kuulata koonduseerakonna kõnele-misi, siis ei ole ühistegevus nende ees mitte midagi, kui nemad juhtivat osa ei saa etendada, kuhu nemad oma inimesi ei saa paigutada, kus nende tegelasi ei ole, see ei kõlba kuskile, see on mäda, see ei tööta hästi j.n.e. Aga selle jätvad koon-duslased märkimata, kuidas nad oma ette-võtetega toimetavad. Ma olen lehitsenud Riigi Teatajat, kuid ei ole leidnud, et piimähisuste liit oleks oma aruande Riigi Teatajas avaldanud. Vaadake, sel-lest ei saa aru, kas see ettevõte on nii hea, et ta ei julge oma aruannet avaldada, kus puhaskasu suur ja dividendid selle-tõttu ka suured, või töötab koguni see ettevõte nii halvasti, et ei julge aruannet

avaldada, et ta oma tegevust hakkab lõpe-tama ja ta veel ainult paberile on jäänud. (V a h e l h ü ü d e d.) Teie ei võiks teiste ettevõtete kallale tulla enne, kui oma ukse-esise olete puhtaks pühkinud. (V a h e l h ü ü d e d.) Kui tungitakse suurema ühistegelise ettevõtte, P. K. „Estonia“, kallale, kellel võimalik ei ole oma direkto-reid siia saata, siis see on teie poolt alatu võte, ja rohkem ei ole ma midagi öelnud.

Juhataja: Kõneleja, ma peatan Teid. Teie väljendus „alatu võte“ ei ole parlamentaarne.

K. Tonkman (põl): Mina ei ole piimähisuste liidu kohta midagi öelnud. Tähendasin, et liidu poolt puudub aru-anne, ja see on kõik, mida ma ütlesin. Mina olen kaugel sellest, et hakata kedagi maha tegema, näitan ainult, et väga kaht-lane on koonduse härrasid lasta suure-mate ettevõtete etteotsa, mida nemad on avalikult nõudnud, kuna koonduse juhti-misel olevad ühistegelised ettevõtted ei ole küllalt intensiivselt töötanud. (V a h e l h ü ü d e d.) Aga veel rohkem, teie püüate iga hinna eest ühistegelistes ettevõtetesse politikat tuua. Ma näitan kohe seda. Minu rühmakaaslased, härrad M. Martinson ja Tupits, juhtisid tähele-panu koonduseerakonna poliitilise sekre-täri kirjale, mis tema saatnud Äksi kont-rollühingule. Mina kannan selle kirja siin ette sellepärast, et see Riigikogu steno-grammi jääks ja sellega tulevastel Riigi-kogudel näha oleks, kuidas koonduse era-kond teiste kallale tungib ja teisi kahtlus-tab politika ühistegevusesse viimises, kuna dokumentaalselt siin tõendan, et nemad ise viivad politikat ühistegevusesse. (V a h e l h ü ü d e d.) Kiri on järgmine: „Tal-linnas, 14. 3. 31. V. a. hra Volmersonile. Pöoran Teie poole ühe pool-politilise kir-jaga. Nimelt kuulute Teie Äksi kontroll-ühingu juhatusse. Kontrollühingute liidu peakoosolek peetakse 28. märtsil k. a. Vil-jandis. Seal tuleb meil maadlemine põllu-meeste kogudega, kes tahavad oma mõju teostama hakata. Meie omalt poolt organi-seerime sellele vastu.

Arvatavasti Äksi kontrollühingu esi-taja ei saa Viljandisse sõita, sest ta on liig kaugel, sellepärast vajaksime siin Teie kui asunikude-väikepõllupidajate liik-u-mise pooldaja väikest kaasabi.

Nimelt, kas saate mulle saata blanko-volituse, millel on Teie ühingu kahe ini-mese allkiri? Volitusel jätaksite lahtiseks selle, keda sinna määrata, ja saatke see volitus siis minule. Meie saadaks need juba vastavatele isikutele Viljandisse.

Kui läheb see Teil korda läbi viia, oleksin Teile väga tänulik. Võib olla on Teie ühingu volituse blanketid juba saa-

detud. Igaks juhtumiseks panen omalt-poolt ühe ligi.

Lootes Teie peatset vastust. Tervitades H. Maandi.

Ad.: H. Maandi, Tallinn Riigikogu, tuba 26. Asunik., riigir. ja väikepõllup. rühm.

Võite saata selle ka hra Loosalu nimele.“

Austatud Riigikogu liikmed! Siin on minul üleliigne seletusi juurde lisada veel sellele kirjale, mis selgeks tõenduseks on, kuidas koondusemehed tahavad politikat viia ühistegevusse. Asjata on koondusemeestel seletama tulla ja teistele ette heita, et teised ühistegevuses politikat teevad. (V a h e l h ü ü e.) Kuulge, ma ütlesin teile ühel eelmisel koosolekul, et teie ei saa kuidagi viisi salata, et maal põllumeestel meie rühma vastu suur usaldus on. Meie rühma suurus on selgeks tunnistuseks, ja kui taluperemehed kontrollühisuste liidu koosolekule tulevad, ja mitte teid, koondusetegetasi, igasuguseid juhuslikke inimesi, selleks ei vali, siis ei või teie seda pahaks panna, ei ole midagi parata. Seepärast siis püüate teie kunstlikult kontrollühisuste juhtimist oma kätte saada ja püüate igasuguste võtetega seda oma mõju alla saada.

Tahaksin mõne sõnaga peatada suurema ühistegelise asutuse, P. K. „Estonia“, juures, nimelt sellepärast, et eelmisel koosolekul koonduseerakonnast Riigikogu liikmed kõnelesid P. K. „Estoniast“ siin maha tehes, mitteõigeid andmeid ette tuues. Tõsiasiade jaluleseadmiseks ja ühistegevuse põhimõtet ja ühistegevuse ettevõtteid kalliks pidades loen ma oma kohuseks järgmisi asjaolusid Riigikogule teatavaks teha. Kui öeldakse, et või turule toimetuse kulud on liiga kõrged võrreldes naaberriikidega, siis võin öelda, et teised riigid või turule toimetamiseks mitmed soodustused annavad — nagu näiteks Lätis.

Meie võiväljavedu raudteel kohalt Tallinna tegi välja möödunud aastal ühe kg või kohta 2,3 senti, kuid käesoleval aastal tuleb võivedu raudteel odavam sellepärast, et Teedeminister Jürman'i poolt läinud aastal võiveo tariifi muudeti ja võivedu arvestatakse s. a. suurekiirusega vedades väikesekiiruse tariifi järele. Külmetusemaja maks on 43 senti tünnilt. Lätis külmetusemaja maksu ei ole, riik kannab selle. Siis on meil kontrolljaama maks, mis teeb 73 senti võitünnilt, Lätis kannab riik kontrolljaama kulud. Kokku on meil sarnaseid kulusid, mis seadustega ja määrustega võiväljaveoga ühenduses 5,10 senti iga kilo kohta, ehk 2,57 krooni ühelt tünnilt.

Kui siin kõneldakse P. K. „Estonia“ suurtest ärikuludest, siis võiksin öelda, et

P. K. „Estonia“ ärikulud on iga aastaga vähenenud. P. K. „Estonial“ olid võikulud 1930. aastal 1,90 krooni ühe tünni kohta, ehk 1,8% või väärtusest. See on odav. Nii odavalt ei ole võimalik teistel äridel töötada, sest „Estonial“ on suur läbikäik, mis temal suure läbikäigu tõttu võimalik on. (V a h e l h ü ü e.) Ma esitasin andmeid, mis õiged on. (V a h e l h ü ü d e d.) 1928. aastal oli 3 krooni. 1929. aastal oli 250 senti. Võrreldes Inglismaaga näeme, et seal on 2,5% sarnaseid ärikulusid.

Kõneldakse sellest, et P. K. „Estonial“ on suur puhaskasu. 1929. aastal oli puhaskasu ümmarguselt 72.000 krooni, see teeb välja 0,9 senti igalt võikilogrammilt. Läbikäik oli 8.300.000 kilogrammi. (V a h e l h ü ü e.) Arvake välja, ega ma teile arvestaja ei ole. (V a h e l h ü ü e.) Kui teie ei oska lugeda ega kirjutada, see ei ole minu süü. (V a h e l h ü ü d e d. — J u h a t a j a koputab haamriga.) Mina ei ole öelnud midagi halba.

Kui räägitakse, et teised võiarid maksavad või eest rohkem, kui P. K. „Estonia“, miks on siis keskühisuse ümber koondunud 77% kõigist piimaühisustest, kui ta vähem maksaks. Nõnda ei ole õige, et teised võiarid maksavad või eest rohkem kui P. K. „Estonia“. 1930. aastal saatis P. K. „Estonia“ välja 175.455 tünni, see on 57% kogu meie väljaveo võikvatumist. (V a h e l h ü ü e.) Ei ole sugugi tagurpidi läinud. Ma toon andmeid. (V a h e l h ü ü e.) 1929. aastal vedas P. K. „Estonia“ välja 132.351 tünni ehk 54,2%. Teised eksportöörid vedasid välja 111.865 tünni ehk 45,8%. 1930. aastal oli 157.455 tünni, nii et juurdekasv oli 25.104 tünni, see on 42,9%. Teistel eksportööridel oli 118.003 tünni. Peab ütlema, et P. K. „Estonia“ kohta on laiali laotatud valeteadeid, see ei ole õige talituseviis, et teie seda teete. Mispärast ei muretse teie õigeid andmeid ja mispärast tulete valeandmetega opereerima. P. K. „Estonia“ töötab kindla ärilise ja soliidse kalkulatsiooni järele ja ei lähe välja pimedada võistluse peale, muidu võiksid korduda E.P.T.Ü. päevad, mis paljudele piimaühingutele väga suure hoobi andis, kahju ca 350.000 kr. või 35.000.000 senti.

Aga sellest ei ole keegi kõnelenud, et vaadake, mis on teatud eksportöörid põllumajandusele kahju teinud. Nüüd tulete ja kõnelete suure hooga põllumajanduse kaitseks. Teie ütlete, et P. K. „Estonial“ on agendid. P. K. „Estonial“ ei ole agente tarvis, sest igauks teab „Estonia“ aadressi. Piimatalitustes, kes oma võid P. K. „Estonia“ kaudu välisturule toimetavad, ei ole kunagi niisuguseid arusaamatusi tekkinud, nagu mõnes piimaühingus, kes võid teistele eksportööridele saadavad,

kus on selgunud, et mõningad summad, mis tegelikult peaksid piimaühingule kuuluma ja raamatutest läbi kantud olema, on maksetud isiklikult mõne piimaühingu juhtivale tegelasele, mille tagajärjel on tekkinud süüdistused nende tegelaste vastu ja isegi kohtuprotsessid.

P. K. „Estonia“ juures niisuguseid asju ei ole olnud. Teie nähtavasti pooldate seda ja tahaksite, et niiviisi peaks toimetatama. Aga veel rohkem, kui vaatame keskühisuse kapitaliosa, see on 633.831,27 krooni, s. t. üle 63 miljoni senti. Amortisatsiooni kapital Kr. 233.683,27. Härra Fuks tõi ette, et „Estoniast“ lahkuvad piimaühisused. See ei ole õige. Käesoleval aastal on lahkunud üks liige, aga juurde on tulnud 9 liiget. (V a h e l h ü ü d e d.) Siin olete numbrid ära vahetanud. See ei ole õige teguviis, et tullakse P. K. „Estonia“ vastu niisuguste võtetega ja püütakse suuremat ühistegelisel ettevõtet, mis põllumeeste eneste juhtida on, kahtlustada. Aga ma küsaksin, missugune õigus on teil tulla P. K. „Estoniat“ kahtlustama ja teda avalikult maha tegema Riigikogu kõnetoolilt? Mis õigus teil selleks on ja mispärast seda teete? Ma olen näidanud, et andmed on niisugused, mis näitavad, et ettevõtte õigel alusel töötab, aga teie kasutate oma Riigikogu liikme õigusi ja autoriteeti, kui seda teil üldse olemas, ühe suurema soliidsa firma mahategemiseks. Kas selleks on rahvas teid valinud? Ei!

Edasi on kõneldud ja tahetakse mõista anda, et härra ministri shiirodega ei ole asi korras. Öeldakse, et vaadake, shiirod olid siiski olemas pangas. Kellel vähegi pangaasjadega tegemist on olnud, kellel vähegi panga asjaajamiset aimu, ei saaks nii kõnelda, sest kuipalju on neid isikuid ja firmasid, kes oma vekslid, kus shiirod peal, selles järjekorras tagasi nõuavad, nagu nad andsid. (V a h e l h ü ü e.) Kui ma annan vekslile shiiro, ja veksle läheb pank, vekslindja on siis tähtpäeval kohustatud vekslit välja ostma. Siin oli nii, vekslit tähtpäev oli möödas, veksle ei olnud protestitud, shirant ei tea rohkem temast, tähendab — veksle oli vekslindja poolt korralikult välja ostetud. (V a h e l h ü ü e.) Vähemalt kaks aastat on möödunud. (V a h e l h ü ü e.) Lubage, mis härra direktor räägib? (V a h e l h ü ü e. — J u h a t a j a koputab haamriga.) Maksva veksliseaduse põhjal ja niipalju kui minul on praktiliselt vekslitega ja vekslishiirodega tegemist olnud tean, et üle ühe aasta ei ole veksle maksev. (V a h e l h ü ü d e d.) Kui vekslil on tähtpäev peal, siis ei saa see veksle mitu aastat maksev olla. See on selge, nagu $2 \times 2 = 4$. (V a h e l h ü ü e.) Härra Kask, ma usun, et olete oma shiiro vekslile kirju-

tanud, mis täitmata on. Aga veel rohkem, teil näivad need vekslisjad südame peal olevat. Mul tõuseb kahtlus, kas neil härradel endil ei ole vekslit ja ei ole tapamajade vekslitega koormatud, ja nüüd on hirm, et tapamaja saatus kaalul on. See annab kahtluseks põhjust, ja seda ei ole keegi selgitanud. Mul tõuseb kahtlus, kas teie, koondusemehed, mitte oma Riigikogu liikme õigusi oma eneste shiirode päästmiseks ei kasuta. Mul on niisugune kahtlustus niikaua, kui teie tõendanud ei ole, et teil shiirod ei ole, ja tooge pankadest tõendused, nagu härra Jürman tõi. Aga teile ei aita ka see. Kui teile näidata must valge peal, siis teie ütleksite, see on vist pärast protokolleeritud. (V a h e l h ü ü e.) Ärge teie tulge sääski kurnama ja kaamelid neelate ise ära. Kaamelid on teie tapamajad, shiirod teie oma südame peal, ja tulete siia teisi kahtlustama. Teie politika, teie mitmetunnilised kõned on näidanud, kuidas teie toimite, kuidas ühistegevust lõhute. (V a h e l h ü ü e.) Teile tuleb ka oma osa. — Rkl. härra Köster, ma tuletan Teile meelde üht asja, nimelt neid suuri kulusid, mis sigade tapmiskuludeks läheb ja mis põllumajandusel maksta tuleb. Üks peaks selge olema, et praeguse sigade kvantumi juures ei ole võimalik, et 4 tapamaja töötab. Aga teile on küllalt juba vastu tulnud. See tapamaja tuleb sulgeda ja shiirod teile kaela jätta. (V a h e l h ü ü e.) Teie pretendeerite praegu nende miljonite peale, millest härra minister praegu ütles. Aga teie tahate neid kulusid oma huvides ära kasutada ja direktoritele kõrgeid palku võtta, direktoritehädaga on see, miks kõiki tapamajaju tahate tööle jätta. (V a h e l h ü ü d e d. — J u h a t a j a koputab haamriga.) Teie tulete ja tahate tõendada, et see olevat põllumajanduse huvi. Mis põllumajanduse huvi see on? Mis huvi see on, kui põllumees viib 3 siga tapamajja, ja üks siga jääb tapamajale tapmise eest. Kas see on põllumajanduse huvi? (V a h e l h ü ü e.) Mis teie „Estonia“ eksporttapamajast räägite! Teie tahate, et kõik tapamajad edasi töötaksid, et kulud suured oleksid, et põllumehed vähem raha saaksid, et põllumees vaeseks jääks ning teilt armu paluma tuleks, et teie rohkem poliitiliselt tegutseda saaksite, seda teie tahate. Aga kui põllumehed majanduslikult jõukale järjele tõuseksid, et nad rohkem raha saaksid, selle vastu olete teie. Mis siis teie olete põllumajanduse kasuks teinud? Ütlete ja kõnelete, nagu suured heategid! Tuletame meelde, kuidas teie olete toimetanud, kuidas teie minister rukki laskis osta! Kas see oli loomulik? Aga praegune valitsus ostis kõik rukkid ära. (V a h e l h ü ü e.) Kui Puhk ja Poegade esindaja oli nõus nisu eest maksma 24

senti kilolt põllumeestele, siis olite teie, kes selle vastu olite. Ja need olevat põllumeeste huvid!

Tahtsin mõne sõnaga mööda minnes puudutada tööerakonna esindaja Kase kõnet. Alati on toonitatud tööerakonna poolt, et ta on vaesemehe esindaja, et vaenemees leiab suurt armu tööerakonna silmas. See on aus mäng! Meie majanduseelu juhtimises on tööerakond alati esimest viiulit mänginud. Nende inimesed on pankades ja mujal majanduslikkudes ettevõtetes tegevad, tehke seal vaesemehe kasuks, aga ikka armastate kõnelda vaesemehe toetamisest. See on ainult sõnade mäng ja muud midagi. Ja kui nüüd tööerakonna esindaja tuleb kõnelema ja süüdistama teisi, siis ma arvan, tal peaks natuke taktitunnet olema või ta peaks vähemalt mõtlema nende oma inimeste peale, kuidas nad on tegelikult toimetanud. Natuke oleks tarvis mõelda, — siis ei söandaks see erakond küll tulla põhjendamata süüdistustega meie inimeste kallale. Meie teame ju kõik, et tööerakonna üks juhtidest, kes oli kõrgel kohal riigivõimu juures, läks ühe suurema ühistegelise ettevõtte juhtijaks. (Vahelhüüded.) Kuidas aga toimis see härra? See härra läks ära, läks ühe panga direktoriks. Mis tegi aga tema ettevõttega, kus ta juht oli olnud? Tema müüs 10 miljoni senti eest katmata tshekkisid ühistegelisele ettevõttele, kus ta juhiks oli olnud. Kas see on aus mäng, millest tööerakondlased armastavad rääkida? Kas see on väikese inimese, väikese tarvitaja kaitsmine? Väikene tarvitaja peab need 10 miljonit, mis kaduma läksid, kümne küünega kokku kraapima, ja need väikesed inimesed ei tea, kuidas seda kokku saada. Kas see on aus mäng, kas see on väikese mehe kaitsmine? (Vahelhüüded.) „Vaba Maa“ vaikib sellest, võime ka Harju Pangast kõnelema, ja ma näitan, kuidas ka teie meeste „aus mäng“ oli. On teada, et Harju Panga likvidatsiooni korral 90% hoisummadest on välja maksetud, teame, kuidas tema va-

randused ära müüdi. Teame, missugune tants tema maja müümise juures oli, ja nüüd tulete teie kõnelema oma meeste ausast mängust! (Vahelhüüded.) Veel enam, ma ei taha meelde tuletada juut Stein'i pankrotilugu, see viiks liiga kaugele. Mina toon need asjaolud selleks ette, et näidata tööerakonna õiget nägu, kui ta julgeb kallale tungida meie tegelastele ja meie rühmast olevale Põllutöömistrile niisuguste kahtlustustega ja süüdistustega, kui öeldakse, et anname shiirode asja uurimiskomisjoni. See on alatu kahtlustus. (Vahelhüüded.) Teie, tööerakondlased, olete need inimesed jälle upitanud paremapalgalistele kohtadele, kelle koht oleks vangitornis olla. (Müra ja vahelhüüded.)

Juhataja: Kõneleja, ma peatan Teid. Rkl. Kask, ma kuulsin Teie suust ütlusi kõneleja suhtes „sigadus“ ja „häbematus“, seal olid veel mõned ütlused. Need ütlused ei või kuidagi parlamendis olla tarvitavad, sellepärast teen Teile märkuse.

K. Tonkman (põl): Ja kui nüüd seda kokku võtta, mis paari päeva jooksul kõneldud, kas see on meie maale, meie rahvale, meie põllumajandusele ja eriti Riigikogu prestiishile kasulik? Ma ütlen, et see on igatahes meie rahvaesinduse ja selle prestiishi allakiskumine, meie ühistevõime, meie majanduseelu lõhkumine. Meie ei tohi nii praegu mängida! Praegune aeg nõuab, et peame kainelt mõtlema ja kainelt otsustama, aga mitte isiklikkudest huvidest välja tulema ja neid küsimusi isiklikult ära kasutama.

Juhataja: Ma pean Riigikogu liikmetele teatama, et meie kantseleijõud ei jõua enam töötada edasi, seda enam, et Riigikogu järgmine koosolek on kell 5, sellepärast on juhatuse poolt ettepanek,

Riigikogu koosolek lõpetada.

(Hääletatakse.) Ettepanek on vastu võetud. Lõpetan Riigikogu koosoleku.

Koosolek lõpeb kell 15.27 min.

Õige.

Kinnitan.

Koosoleku sekretärid (allkirjad).

Koosoleku juhatajad (allkirjad).